

TWEE ZUID-AFRIKAANSE VROUWELIJKE PRESIDENTSKANDIDATEN IN BEELD
*EEN KWALITATIEF ONDERZOEK NAAR DE BERICHTGEVING OVER NKOSAZANA DLAMINI-
ZUMA EN BALEKA MBETE DOOR GESELECTEERDE GEDRUKTE MEDIA*

MARISKA ILONA JANSEN

3 JULI 2017

CHRISTELIJKE HOGESCHOOL EDE / EDE CHRISTIAN UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES

Dit afstudeeronderzoek is ingediend om te voldoen aan de eisen van de hbo-bachelor Journalistiek

-

BEGELEIDING: C. PRETORIUS; Prof. T. SWANEPOEL; Prof. J. SNEL

Aantal woorden: 21.445

Een ondertekende verklaring van echtheid en de verklaring dat het werk beschikbaar is om verspreid te worden door de Christelijke Hogeschool Ede en uitgeleend via bibliotheken en (scriptie)databases.

"Dit afstudeeronderzoek is een origineel werk dat beschikbaar is gesteld aan de Christelijke Hogeschool Ede / Ede Christian University of Applied Sciences om naar eigen oordeel te vermenigvuldigen of te verspreiden via bibliotheken en databases.

Plaats, datum:

Handtekening:

SAMENVATTING

Zuid-Afrikaanse vrouwen hebben lang moeten vechten voor hun hoge representatie in de politiek. Door de huidige kritiek op president Jacob Zuma oriënteren de samenleving en de media zich al op nieuwe mogelijke kandidaten voor de verkiezingen in 2019. Onder de vier namen die vaak worden genoemd, bevinden zich nu zelfs twee vrouwen: Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete. Ondervertegenwoordiging en negatieve representatie van vrouwen in de media vindt echter nog steeds wereldwijd plaats (Atria, 2017; Gill, 2007, p. 115). De media reflecteert daarmee niet de realiteit en dat is belangrijk, want de media heeft een cruciale rol in de samenleving als tussenpersoon tussen de overheid en de samenleving (Adcock, 2010, p. 138).

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen of de Zuid-Afrikaanse media op hetzelfde punt is gekomen als de politiek in het land met een hoge vertegenwoordiging van vrouwen. Om dit te onderzoeken wordt gekeken naar de berichtgeving over de twee mogelijke vrouwelijke presidentskandidaten rond de jaarwisseling 2016-17 en is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: Hoe framen geselecteerde gedrukte Zuid-Afrikaanse media Baleka Mbete en Nkosazana Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidaten en in hoeverre staan ze op de nieuwsagenda in november, december 2016 en januari 2017?

Om op deze vraag een antwoord te kunnen geven is, naast een groot literatuuronderzoek en het versturen van enkele vragenlijsten, een kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd. Hiervoor is gekeken naar de berichtgeving van Sowetan, Beeld, The New Age en The Star in de gekozen onderzoeksperiode. Voor het presenteren van het antwoord zijn enkele deelvragen opgesteld: Welke rol hebben vrouwen in de Zuid-Afrikaanse politieke overgang en de vestiging van de democratie gespeeld en in welke mate is dit in de media geuit?; Wat wordt verstaan onder de begrippen agenda-setting en framing?; Hoe framen de kranten Sowetan, Beeld, The New Age en The Star Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete en wat is hun nieuwsagenda?; In welke mate komt framing en agenda-setting in de berichtgeving over de vrouwelijke presidentskandidaten overeen met theoretische richtlijnen zoals de Zuid-Afrikaanse Pers Code?

Uit de studie is gebleken dat Dlamini-Zuma en Mbete niet vaak op de nieuwsagenda staan als mogelijke presidentskandidates. De vier geselecteerde media zetten ze vooral neer onder het strategisch spelframe, conflictframe en actorenframe uit de theorie in vaak korte introducties als vrouwen in een door mannen gedomineerd werkveld. Door de agenda-setting, politieke belangen en winstgedrevenheid van de kranten voldoet hun berichtgeving over Dlamini-Zuma en Mbete niet altijd aan de journalistieke richtlijnen, waaronder de Zuid-Afrikaanse Pers Code.

Sleutelwoorden: *politieke berichtgeving, politieke vertegenwoordiging vrouwen, Sowetan, Beeld, The New Age, The Star, politieke overgang, Zuid-Afrika, framing, strategisch spelframe, conflictframe, actorenframe, agenda-setting, nieuwswaarden, Zuid-Afrikaanse Pers Code*

INHOUDSOPGAVE

HOOFDSTUK 1: INLEIDING EN ACHTERGROND	8
1.1 ACHTERGROND.....	8
1.1.1. VROUWEN EN HUN ROL IN DE PRE-DEMOCRATISCHE SAMENLEVING EN DE ANTI- APARTHEIDSSTRIJD	8
1.1.2. POLITIEKE ORGANISERING.....	9
1.1.3. HOE VERANDERDE DEZE ROLLEN IN DE DEMOCRATIE?	11
1.1.4. WAAR HEEFT DE VROUWELIJKE REPRESENTATIE TOE GELEID?	13
1.1.5. VROUWELIJKE PRESIDENTSKANDIDATEN.....	13
1.1.5.1. Dlamini-Zuma	14
1.1.5.2. Baleka Mbete.....	15
1.1.6. IN WELKE MATE HEEFT DE MEDIA DE ROL VAN VROUWEN TOT UTING GEBRACHT?. 15	
1.1.7. POLITIEKE BERICHTGEVING VAN GESELCTEERDE KRANTEN	17
1.1.7.1. Politieke thema's	18
1.1.7.2. Vrouwen in de politiek	19
1.1.7.3. Politieke berichtgeving van de vier kranten	19
1.2. PROBLEEMSTELLING, ONDERZOEKSVRAGEN EN DOELSTELLINGEN	20
1.2.1. PROBLEEMSTELLING EN HOOFDVRAAG	20
1.2.2. DOEL VAN HET ONDERZOEK.....	21
1.2.3. DEELVRAGEN	21
1.2.4. DOELSTELLINGEN PER DEELVRAAG	22
1.3. SAMENVATTING EN CONCLUSIE	23
HOOFDSTUK 2: LITERATUURONDERZOEK.....	24
2.1. INLEIDING	24
2.2. DE BETEKENIS VAN AGENDA-SETTING	24
2.2.1. AGENDA VAN ATTRIBUTEN	25
2.2.2 DRIE TYPEN AGENDA-SETTING	25
2.2.3 NIEUWSWAARDEN	27
2.3 DE BETEKENIS VAN FRAMING	28

2.3.1 FASEN VAN FRAMING.....	29
2.3.2 ISSUE-SPECIFIC EN GENERIC FRAMES.....	30
2.3.3 SOORTEN ALGEMENE FRAMES.....	30
2.3.4 OVERIGE FRAMES	32
2.3.5 RELEVANTE FRAMES.....	32
2.4 CONCLUSIE	33
HOOFDSTUK 3: METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING	34
3.1 INTRODUCTIE.....	34
3.2 KWALITATIEVE STUDIE	34
3.3 LITERATUURONDERZOEK	35
3.4 KWALITATIEVE INHOUDSANALYSE	36
3.5 KEUZE KRANTEN	37
3.6 VRAGENLIJSTEN.....	38
3.7 BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT	39
3.8 CONCLUSIE	40
HOOFDSTUK 4: KWALITATIEVE INHOUDSANALYSE.....	41
4.1 INLEIDING	41
4.1.1. GEFORMULEERDE FRAMES VANUIT DE INHOUD	41
4.2 NKOSAZANA DLAMINI-ZUMA.....	42
4.2.1 SOWETAN	42
4.2.1.1 Strategisch spelframe en conflictframe	42
4.2.1.2 Actorenframe	42
4.2.2 BEELD.....	44
4.2.2.1 . Strategisch spelframe en conflictframe	45
4.2.3 THE NEW AGE	46
4.2.3.1. Strategisch spelframe en actorenframe.....	46
4.2.4 THE STAR.....	47
4.2.4.1. Actorenframe en strategisch spelframe.....	48
4.3 BALEKA MBETE	50
4.3.1. ACTORENFRAME EN STRATEGISCH SPELFRAME	50
4.3.2. CONFLICTFRAME	51

4.4	CONCLUSIE	52
HOOFDSTUK 5: VERGELIJKINGSSTUDIE		54
5.1	INLEIDING	54
5.2	DE JOURNALISTIEKE RICHTLIJNEN	54
5.2.1	ZUID-AFRIKAANSE PERS CODE.....	54
5.2.2	BOUWSTENEN VAN DE JOURNALISTIEK	55
5.3	DE VERGELIJKING MET DE BERICHTGEVING.....	55
5.3.1	ZUID-AFRIKAANSE PERS CODE.....	56
5.3.2	ELEMENTEN VAN DE JOURNALISTIEK.....	57
5.4	CONCLUSIE	58
HOOFDSTUK 6: CONCLUSIE		60
6.1	CONCLUSIE	60
BIBLIOGRAFIE		62

HOOFDSTUK 1: INLEIDING EN ACHTERGROND

1.1 ACHTERGROND

Zuid-Afrikaanse vrouwen reisden een enorme afstand om toegang te verkrijgen tot de instellingen van de staatsmacht (Ballington, 1999, p. 1; Britton, 2005, p. 157; Van der Westhuizen, 2013, p. 10). Staatsgeweld en patriarchaal geweld zijn bedoeld om mensen, in het bijzonder vrouwen, onderdrukt te houden, maar het tegenovergestelde gebeurde in Zuid-Afrika (Britton, 2005, p. 27). Vrouwen waren in staat om nieuwe eisen te stellen en om op te komen voor hun rechten.

Ze streden tientallen jaren tegen een racistisch regime, waarbij volledige dominantie van de Afrikaner minderheid en onderdrukking van vrouwen centraal stond. Er zijn bepaalde momenten die de kansen van vrouwen op succes in het verkrijgen van politieke invloed verbeteren. Zoals veranderingen van het regime; politieke reorganisaties; periodes van daling van politieke repressie en periodes tijdens en na revoluties.

De transitie van Zuid-Afrika naar een democratie vond plaats op een ideaal moment om gebruik te maken van de geschiedenis van de rol van vrouwen in het proces (Britton, 2005, p. 3). De vrouwenbeweging had een kans om de belangrijkste elementen van de staatsmacht te beveiligen.

Voorafgaand aan het winnen van een politieke functie volgden de vrouwen een pad met verschillende fasen: een coalitievorming van meerdere partijen; een herziening van het kiesstelsel om het verkiezen van vrouwelijke kandidaten mogelijk te maken; het onder druk zetten van politieke partijleiders om de status van vrouwen te verbeteren en het invoeren van 'gender quota's'.

De grote strijd van de Zuid-Afrikaanse vrouwen in de pre-democratische samenleving, de politieke overgang en de vestiging van de democratie wordt verder in dit hoofdstuk uitgewerkt als achtergrond voor dit onderzoek. Ook zal ik vertellen in welke mate de Zuid-Afrikaanse media deze vrouwelijke rollen hebben geuit. Als laatste geven verschillende politieke analisten in dit hoofdstuk antwoord op de vraag wat de aard van politieke berichtgeving is van vier kranten, die zijn geselecteerd voor deze studie, en op wat voor manier vrouwen in de berichtgeving voorkomen.

1.1.1. VROUWEN EN HUN ROL IN DE PRE-DEMOCRATISCHE SAMENLEVING EN DE ANTI-APARTHEIDSSTRIJD

Industrialisatie en de vooruitgang van het kapitalisme creëerden vanaf 1920 een verhoogde vraag naar arbeid (Britton, 2005, p. 10). Die vraag was zo groot dat de Afrikaanse mannelijke bevolking hiervoor te klein was en de zwarte vrouwen kwamen in de industriële en huishoudelijke arbeid terecht. Dit 'migrantenarbeid systeem' veranderde definitief de status en macht van vrouwen in de hele regio. Het

systeem versnelde tijdens de apartheid en de staat drong de zwarte bevolking in gebieden zonder goede medische voorzieningen en infrastructuur. Jonge, productieve mannen werden weggehaald uit de samenleving en een groot aantal vrouwen en kinderen bleef alleen achter op het platteland (Van der Westhuizen, 2013, p. 18).

Britton stelt dat deze manier van leven brede en langdurige effecten op de zwarte Zuid-Afrikaanse vrouwen heeft gehad (Britton, 2005, p. 10). De omstandigheden hadden niet alleen invloed op hun familie en werkgelegenheid, maar ook op hun toegang tot onderwijs en gezondheidszorg.

De toenemende verantwoordelijkheid en onderdrukking van de vrouwen was een bron van bewustzijn, die later een basis werd voor het activisme en verzet van vrouwen (Britton, 2005, p. 11). Zwarte Zuid-Afrikaanse vrouwen werkten, protesteerden, en vochten voor rassengelijkheid ondanks de gewelddadige onderdrukking door de staat en zware huishoudelijke verplichtingen. De kolonisatie en industrialisatie zorgden ervoor dat zwarte vrouwen veel eerder politiek actief werden dan witte vrouwen.

1.1.2. POLITIEKE ORGANISERING

‘The South African Native National Congress’ (nu het African National Congress, ANC) werd opgericht in 1912 om een verzet te creëren tegen de toenemende segregatie en discriminatie door de blanke regering, maar de partij liet geen vrouwen toe als leden. Het eerste resultaat voor vrouwen vond plaats na bijna drie decennia in 1933 (Britton, 2005, p. 14). Het was de vrouwen gelukt om de eerste vrouw, Leila Reitz, verkiesbaar te stellen voor het parlement als vertegenwoordiger van ‘The South African Party’.

In 1943 stond ‘The Bantu Women’s League’, een partij die was opgericht in 1931 en als vrouwelijk variant van het ANC werd beschouwd, vrouwen eindelijk toe. Niet veel later verving ‘The ANC Women’s League’ (ANCWL) de partij als branche binnen het ANC (Britton, 2005, p. 33). De ANCWL richtte zich specifiek op de behoeften en problemen van vrouwen, omdat de grote partij genderkwesties nog niet aanpakte.

De ANCWL werkte in samenwerking met vrouwengroepen uit gekleurde en witte gemeenschappen om ‘The Federation of South African Women’ (FEDSAW) te vormen in 1954 (Britton, 2005, p. 33). De FEDSAW was een van de eerste organisaties met betrekking tot vrouwenrechten die werd opgericht tussen 1940 en 1970, ook wel de periode van ‘eerste generatie vrouwelijke organisaties’ genoemd.

Deze eerste generatie werd gevormd door vrouwen van alle rassen die de traditionele rollen omhelsden (Britton, 2005, p. 23). Deze organisaties richtten zich vooral op de behoeften en verlangens van vrouwen, maar ze waren bereid om hun agenda’s af te stemmen op die van de anti-

apartheidsbeweging, gedomineerd door mannen. Nog een vrouwelijke organisatie van de eerste generatie is 'The Black Sash', die een jaar na de oprichting van de FEDSAW werd opgericht.

In 1956 marcheerden twintig duizend vrouwen naar de 'Union Buildings' om het stelsel genaamd 'The Pass Laws' aan te vechten (Bush, 2015). In hetzelfde jaar kreeg 'the ANC National Executive Council' eindelijk een vrouwelijke vertegenwoordiger, Lilian Ngoyi, die toen de voorzitter van de ANCWL was.

Na een tijd van intense onderdrukking door de apartheid regering in 1960, met het verbannen van zowel het ANC als de ANCWL, steeg de betrokkenheid van vrouwen bij vakbonden in de jaren van 1970 tot 1990 (Britton, 2005, p. 17).

In diezelfde periode richtten voornamelijk zwarte Zuid-Afrikaanse vrouwen de tweede generatie van vrouwenorganisaties op (Britton, 2005, p. 24). Deze generatie had genoeg van de traditionele, huishoudelijke rollen. Ze zagen nieuwe kansen om vrouwenorganisaties op te richten, die bestand zouden zijn tegen de staat door het aanpakken van lokale belangen en het aangaan van de lokale strijd. Deze nieuwe, meer vurige groepen bleven vechten voor rassengelijkheid, maar het doel van gendergelijkheid voegden ze toe.

In 1975 werd 'The Black Women's Federation' (BWF) gevormd, maar deze organisatie werd al in 1977 verbannen (Britton, 2005, p. 25). In 1979 werd de 'United Women's Organization' opgericht en The Natal Organization of Women (NOW) ontstond in 1983 "om mensen eraan te herinneren dat de strijd van vrouwen voor gendergelijkheid een groot deel was van de rest van de anti-apartheidsstrijd". In protest tegen het geweld tegen vrouwen werden in Zuid-Afrika nog twee organisaties gevormd: 'Rape Crisis' in 1976 en 'Women Against Repression' in 1986.

Een patroon van het koppelen van genderrechten aan de mensenrechten was te zien in heel Afrika (Britton, 2005, p. 26). Dit creëerde uiteindelijk de basis voor de rol van vrouwen in de overgang naar de Zuid-Afrikaanse democratie.

In ballingschap werkte de ANCWL ondertussen aan een gender quota, om de aanwezigheid van vrouwen in het nationale kantoor te vergroten (Britton, 2005, p. 34). De Women's League maakte rond 1990 connecties met vrouwen van andere partijen om samen te werken en om een stem te vinden in het proces van het creëren van een grondwet. Vrouwen van zes partijen, die allemaal in de verkiezing van 1994 zetels wonnen, werkten samen. Hieronder vielen ook drie zwarte partijen: the Inkatha Freedom Party (IFP); the Pan Africanist Congress of Azania (PAC) en the African Christian Democratic Party (ACDP) en drie voornamelijk witte partijen: the National Party (NP); the Democratic Party (DP) en the Freedom Front (FF).

De Women's National Coalition (WNC) werd door deze samenwerking gecreëerd (Britton, 2005, p. 38; Meintjes, 2001, p. 65; Hassim, 1999, p. 201). Nooit eerder waren Zuid-Afrikaanse vrouwen samengekomen voor een gemeenschappelijk doel, zoals ze deden bij het onderzoeken en schrijven van het nationale platform, nu bekend als het Women's Charter.

De ANCWL gebruikte de kracht van de WNC om de meerderheid van het ANC uit te dagen. Zo wist de ANCWL dertig procent quota voor vrouwen op de nationale kandidatenlijst van de partij veilig te stellen. Dit staat ook wel bekend als de gender quota.

De vrouwen kenden twee centrale rollen in deze Zuid-Afrikaanse geschiedenis: tijdens de anti-apartheidsstrijd werden vrouwen als leiders van de beweging gezien, maar ook als stille kracht of ruggengraat (Britton, 2005, p. 18). Vrouwen hadden de strijd in een fase van massa-actie geduwd lang voordat de mannen bereid waren om dat te doen. Op hetzelfde moment hadden mannen overweldigend en bijna uitsluitend officiële leidinggevende posities binnen alle politieke partijen.

Een aantal vrouwen namen belangrijke leidinggevende posities over, nadat hun echtgenoten gevangen waren genomen. Ze vochten voortdurend om de steun van hun mannelijke leiderschap te winnen en om beloftes van partijen te krijgen voor gendergelijkheid.

Winnie Madikizela-Mandela was bijvoorbeeld op de achtergrond betrokken bij de ANC-politiek (BBC News, 1997). Pas in 1964 toen haar man, Nelson Mandela, gevangen zat en levenslang kreeg, begon ze zijn 'politieke mantel' te dragen en leidde ze de weg die ervoor zorgde dat ze bekend werd als 'Moeder van de Natie'. Ze werd door het ANC bekroond als symbool van de strijd tegen apartheid.

1.1.3. HOE VERANDERDE DEZE ROLLEN IN DE DEMOCRATIE?

Tussen 1990 en 1994 onderhandelde de blanke minderheid regering en de oppositie over een tijdelijke grondwet die voor de oprichting van de nieuwe Zuid-Afrikaanse democratie zou zorgen (Britton, 2005, p. 33). In 1994 vond de eerste democratische verkiezing van Zuid-Afrika plaats en het ANC, onder leiding van Nelson Mandela, won een overweldigende meerderheid van de zetels in het nationale parlement.

Deze eerste post-apartheid verkiezing in Zuid-Afrika was ook gelijk een succes voor vrouwen (Britton, 2005, p. 32; Hassim, 1999, p. 204). Het ANC was de enigste partij die een gender quota toepaste en vrouwen vertegenwoordigden dertig procent van hun nationale lijst. Hierdoor verhoogde de representatie van vrouwen in het parlement met 26,5 procent. De vrouwen waren in staat geweest om hun opgedane politieke kennis te gebruiken om de staat onder druk te zetten.

Hoewel het ANC als enige een gender quota toepaste, moedigden de meeste andere partijen vrouwelijke vertegenwoordiging wel aan (Britton, 2005, p. 48). Ongeveer 30 procent van the Democratic Party's lijst was bijvoorbeeld vrouw en op de lijst van the Inkatha Freedom Party was tien procent van de kandidaten vrouw.

Naast het grote succes was er ook kritiek op de nationale lijst van het ANC (Britton, 2005, p. 49). Slechts tien vrouwen behaalde de top vijftig van de lijst (Ballington, 1999, p. 13). Een artikel over tien vrouwen 'Who Will Make a Difference in Parliament' verscheen in april 1994, opgenomen in een

‘Work in Progress’ verkiezingsaanvulling. Een van die tien vrouwen was Nkosazana Dlamini-Zuma, die op de nationale ANC-lijst op plaats 51 stond.

Zuid-Afrikaanse vrouwen van verschillende partijen zagen het lage aantal vrouwelijke kandidaten op de verkiezingslijsten (Ballington, 1999, p. 16). Ze besloten om ‘een vrouwenpartij te vormen om de deelname van vrouwen in de politiek te verhogen.’ Al snel werd the Women’s Rights and Peace Party (WRPP) opgericht in 1994 om de verkiezing aan te vechten.

Na de verkiezingen in 1994 hebben een aantal belangrijke vrouwen hun plaatsen op de kieslijst verbeterd. De grootste verrassing was het aftreden van Frene Ginwala als de voorzitter van de National Assembly (Apleni, 2012; Britton, 2005, p. 150). Baleka Mbete was haar vroegere vicevoorzitter en nam de toppositie over.

De inspanningen om vrouwen te werven voor het nationale kantoor en ze daarna verkiesbaar te stellen, nam toe met de verkiezingen van 1999 (Ballington, 1999, p. 23; Britton, 2005, p. 49; Hassim, 1999) Het aantal vrouwelijke kandidaten steeg bij elke partij die nationale lijsten publiceerden voor de verkiezingen (ACDP, ANC, FF, IFP, en PAC) met ongeveer tien procent. De NNP en de DP hadden geen nationale lijsten voor de verkiezingen, maar het percentage vrouwen onder de parlementsleden van alle partijen steeg van 14 naar 16 procent.

De twee laatstgenoemde partijen, voornamelijk blank, lieten ook stijgende cijfers zien en dit betekende dat blanke vrouwen in 1999 ook meer betrokken werden bij de politiek.

De inzet van het ANC om een derde van haar zetels te vullen met vrouwen had twee gevolgen (Britton, 2005, p. 45). Ten eerste is het aantal vrouwen in de nationale regering sterk toegenomen, wat internationale steun en goedkeuring heeft gebracht en zal blijven brengen. Daarnaast zorgde de gender quota van het ANC voor druk op andere politieke partijen om ook het aantal vrouwen op hun kieslijsten te verhogen.

Het verkrijgen van vrouwelijke vertegenwoordigers in het parlement werd door de actieve vrouwen niet gezien als de grote overwinning, maar als een volgende stap in hun voortdurende zoektocht naar bevrijding (Britton, 2005, p. 85). De volgende stap was om te leren om vrouwelijke kwesties te integreren in wetgevingsdebatten, wat essentieel was voor het veiligstellen van de vooruitgang van vrouwen op langer termijn.

Een belangrijke stap in het bereiken van dit doel was de oprichting van verschillende structuren en instellingen om gendergelijkheid te faciliteren, bevorderen en bewaken. Deze structuren en instellingen zijn bekend als the National Machinery for Advancing Gender Equality in Zuid-Afrika, maar staan beter bekend als the National Gender Machinery (NGM).

The Office of the Status of Women (OSW), bijvoorbeeld, heeft de bevoegdheid gekregen om een nationaal genderbeleid te ontwikkelen en uit te voeren (Britton, 2005, p. 133). Deze creatie van de leidende vrouwen in het parlement werd direct onder het kabinet van de vicepresident geplaatst

en coördineert gender eenheden in de verschillende afdelingen van de overheid. Daarnaast zijn er verschillende instanties binnen het parlement opgericht om gender bewustzijn en het werk van vrouwelijke parlementsleden te ondersteunen. The Women's Empowerment Unit en The Parliamentary Women's Group (PWG) zijn hier voorbeelden van.

1.1.4. WAAR HEEFT DE VROUWELIJKE REPRESENTATIE TOE GELEID?

Er is geen twijfel dat Zuid-Afrika vooruitgang op het gebied van vrouwenemancipatie heeft gemaakt (One, 2015, p. 2). In een rapport van One over de status van vrouwen en meisjes in Zuid-Afrika uit 2015 staat dat op sommige gebieden aanzienlijke vooruitgang is geboekt. De politieke participatie van vrouwen is een van die gebieden. Na de algemene verkiezingen in 2014 bezetten vrouwen 43 procent van de kabinet posten, 46 procent van de viceminister posities en 41 procent van de zetels in het parlement (One, 2015, p. 3; South African Government, 2016)

In mei 2009 sprak de president Jacob Zuma over de oprichting van een ministerie van 'Women, Children and People with Disabilities' (DWCPD). In mei 2014 ontwikkelde de president dit initiatief naar een speciaal ministerie voor vrouwen in het voorzitterschap om het evalueren van de problemen en belangen van vrouwen te verhogen (South African Government, 2016).

Sinds de komst van de democratie en de vrijheid in Zuid-Afrika hebben vrouwen leidinggevende posities in gebieden die eerder door mannen werden gedomineerd, overgenomen (South African Government, 2016). Een van de succesverhalen is die van de vertegenwoordiging van vrouwen in de politiek en in besluitvorming posities.

De verkiezing van Nkosazana Dlamini-Zuma in juli 2012 tot voorzitter van de Afrikaanse Unie als de eerste vrouw van Afrika is een indicatie van de impact die vrouwen in de besluitvorming hebben in het winnen van het vertrouwen van de burgers in Zuid-Afrika, op het continent en globaal.

Zuid-Afrika had voor 1994 maar één vrouwelijke rechter, vandaag is dat bijna 28 procent van de rechters (South African Government, 2016). Vrouwen kunnen ook worden gevonden als voorzitters van de raden van bestuur in het land. De regering heeft aanzienlijke vooruitgang geboekt in het creëren van kansen voor vrouwen in de politieke, publieke en educatieve sferen, maar volgens de South African Government Newsroom doet de marginalisering van arme vrouwen wel ernstig afbreuk aan deze vooruitgang.

1.1.5. VROUWELIJKE PRESIDENTSKANDIDATEN

In 2019 zal een nieuw persoon de huidige president van het ANC, Jacob Zuma, vervangen (Verwoerd, 2016). Omdat er veel kritiek is op president Zuma, is het debat over of hij moet aftreden en wie hem

moet en kan vervangen al begonnen in april 2016 (Nu.nl, 2016). De kritiek op Zuma is nu zo ver geëscaleerd dat dertigduizend mensen op 7 april 2017 demonstreerden tegen het regime van Zuma (NOS, 2017). Ze verwijten de president voor het economisch falen van Zuid-Afrika en de grote hoeveelheid corruptieschandalen.

Melanie Verwoerd schreef in haar column op News24 dat er op dit moment vier mogelijke kandidaten consequent worden genoemd: Cyril Ramaphosa, Zweli Mkhize, Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete (Verwoerd, 2016). Binnen het ANC is er een sterke wil voor een vrouwelijke president en dit zet Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete in een zeer voordelige positie.

Het is bijzonder dat er nu twee vrouwelijke presidentskandidaten zijn, terwijl er iets meer dan tien jaar geleden moest worden onderhandeld over een gender quota; vrouwen moesten strijden voor hun vertegenwoordiging en ze wereldwijd nog steeds zijn ondervertegenwoordigd in de politiek en de media (Adcock, 2010, p. 136; Atria, 2017, p. 2; Gill, 2007, p. 115).

Overigens staat het zuidelijke land als derde in de top drie van de wereld als het gaat om vrouwelijke representatie in het nationale parlement.

1.1.5.1. Dlamini-Zuma

Nkosazana Dlamini-Zuma is geboren in 1947 (News24, 2012; South African History Online, 2017). In de jaren zeventig ging ze in ballingschap en studeerde ze in Groot-Brittannië aan de universiteiten van Bristol en Liverpool. Tegelijkertijd hielp ze mee met het organiseren van de anti-apartheidsbeweging overzee. Ze werd actief in ondergrondse activiteiten van het ANC en ze was werkzaam als vicepresident van de 'South African Student Organisation' (SASO). Ze ontmoette Jacob Zuma toen ze werkzaam was als kinderarts bij een ziekenhuis in Swaziland (News24, 2012). In 1982 werd Dlamini-Zuma zijn derde vrouw tot ze scheidden in 1998.

De mogelijke presidentskandidate keerde terug naar Zuid-Afrika toen het verbod op het ANC werd opgeheven in 1990 (News24, 2012). Bij de 'Convention for a Democratic South Africa' (CODESA) was ze onderdeel van het Gender Advies Committee (Jobson, 2012; South African History Online, 2017). In 1994 kwam ze in het parlement als Minister van Gezondheid onder president Nelson Mandela. Vier jaar later werd ze benoemd als Minister van Buitenlandse Zaken en van 2009 tot 2012 verplaatste ze naar Binnenlandse Zaken. Tijdens deze positie werd ze in 2012 als eerste vrouw verkozen tot voorzitter van de Afrikaanse Unie (AU). Dlamini-Zuma bleef het hoofd van de Afrikaanse Unie tot begin 2017 (Verwoerd, 2016).

1.1.5.2. Baleka Mbete

Baleka Mbete is vaak genoemd als een favoriet onder een aantal van de ANCWL en de ANCYL (African National Congress Youth League) (Verwoerd, 2016). Een gerucht gaat dat ze werd gevraagd door de president en de Vrijstaat premier om zich beschikbaar te stellen als presidentskandidate. Het is bijna zeker dat Mbete met stemmen niet in de buurt komt van Dlamini-Zuma. Ze heeft een zeer prominente positie ingenomen bij publieke evenementen van het ANC en veel hoge ANC-leden spreken negatief over haar kandidaatstelling.

Mbete is geboren in Transvaal in 1949 en werkte in de jaren zeventig als onderwijzeres (Percival, 2008). Ze ging in ballingschap in 1976 en leefde voor meer dan tien jaar als ANC-ambtenaar in Tanzania, Kenia, Botswana en Zimbabwe. Net als Dlamini-Zuma keerde Mbete terug naar Zuid-Afrika na de opheffing van het verbod op het ANC in 1990.

Ze nam deel aan het tussentijdse leiderschap van het ANC; speelde een belangrijke rol in het herstellen van de ANCWL en van 1991 tot 1993 diende ze als secretaris-generaal van de partij. In 1994 werd ze verkozen als Minister-President van het ANC. In mei 1996 werd ze de vice-spreker en vanaf 2004 spreker van het parlement binnen de National Assembly. Op dit moment is Mbete nationale voorzitter van het ANC en spreker van de Zuid-Afrikaanse overheid binnen de National Assembly.

1.1.6. IN WELKE MATE HEEFT DE MEDIA DE ROL VAN VROUWEN TOT UITING GEBRACHT?

De vraag is of de Zuid-Afrikaanse media op hetzelfde punt zijn gekomen qua vertegenwoordiging van vrouwen als de politiek in het land. Volgens Rosalind Gill en Atria, kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis, reflecteert de globale media over het algemeen niet de realiteit door ondervertegenwoordiging van vrouwen (Atria, 2017, p. 3; Gill, 2007, p. 115). Vrouwen, waaronder ook politici, die uiteindelijk nieuwswaardig genoeg zijn, worden vaak geportretteerd op hun uiterlijk.

Charlotte Adcock (Adcock, 2010, p. 140) bevestigt deze stelling: “bevindingen suggereren dat vrouwelijke politici vaak minder media-aandacht krijgen en meer kans hebben om te worden omschreven in gender, seksuele, seks-stereotype en/of negatieve termen dan mannelijke politici.”

The Beijing Platform of Action on Women and the Media in Southern Africa stelt dat, zoals veel regio's in de wereld, de media in Zuid-Afrika geen evenwichtig beeld geven van de activiteiten van vrouwen en hun bijdrage aan de nationale ontwikkeling (Ballington, 1999, p. 10).

In 1994 ging de meeste focus van Zuid-Afrikaanse media, als we spreken over vrouwelijke kwesties, naar de problemen die vrouwen op het platteland ervoeren (Ballington, 1999, p. 11). Er werd niet veel poging gedaan om te kijken naar andere belangrijke kwesties, zoals de algemene

vertegenwoordiging van vrouwelijke kandidaten en hun duidelijke ondervertegenwoordiging op de kandidatenlijsten van partijen.

Ook tijdens de verkiezingen in 1999 werd een gebrek aan gender focus waargenomen (Ballington, 1999, p. 11; Britton, 2005, p. 51). Partijen en de media bleven campagne voeren voor de mannelijke kiezer.

Terwijl vrouwen in de voorhoede waren van de transformatie in Zuid-Afrika, is hun bijdrage aan maatschappelijke verandering vaak ondervertegenwoordigd (Apleni, 2012). Apleni stelt de vraag: “hoe kunnen de historische en actuele ervaringen van de Zuid-Afrikaanse vrouwen worden vastgelegd in de hedendaagse populaire kennis en waarom is dit belangrijk?”

Een van de meest belangrijke bronnen voor het verspreiden van verhalen over de Zuid-Afrikaanse vrouwen en hun strijd, is de media (Muthambi, 2015). Maar al te vaak zijn het alleen de vrouwelijke bladen van Zuid-Afrika die verslag uit brengen over deze prestaties. Mainstream bladen hebben de neiging om alleen bekendheid te geven in supplementen of in zogenaamde pagina's gewijd aan vrouwen.

Dit wordt bevestigd door een Media Tenor SA rapport uit 2013, “een vrouw in een mannenwereld”, waarin wordt verwezen naar het feit dat de vraagstukken met betrekking tot vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in media, schrijft Faith Muthambi, Minister van Communicatie tot maart 2017 en nu Minister van Publieke Dienst en Administratie, in haar opiniestuk (Muthambi, 2015). “Onze natie en media hebben een lange weg afgelegd sinds de ‘Women’s March’ in maart 1956. Laat ons Zuid-Afrika naar voren verplaatsen door de kansen van vrouwen te vergroten in en door media.”

Apleni is het eens met Muthambi: “de print- en onlinemediën moeten diepgaande nieuwsdekking geven over problemen die gevolgen hebben voor vrouwen en moeten zorgen voor een groter platform voor vrouwen om hun standpunten over kwesties uit te kunnen drukken” (Apleni, 2012). Vrouwen speelden een cruciale rol in de bevrijding van Zuid-Afrika en het is belangrijk om hun verhalen van opoffering, pijn en ellende tijdens het proces naar een democratisch Zuid-Afrika te vertellen. “Vrouwen moeten beter zichtbaar zijn”.

Ondanks de ondervertegenwoordiging van vrouwen, bestaan er een aantal richtlijnen voor het berichten over en promoten van vrouwen. De Zuid-Afrikaanse Pers Code bijvoorbeeld, die de Persraad van Zuid-Afrika en het Interactieve Reclamebureau Zuid-Afrika aannemen (Press Council, 2016). In sectie vijf *Discriminatie en aanzetten tot haat* staan bijvoorbeeld twee artikelen met betrekking tot gender. Ook in sectie negen van de Pers Code, *Geweld en Grafische Inhoud*, en in sectie veertien *Verboden Content* zijn genderrichtlijnen opgesteld. Deze richtlijnen worden verder in hoofdstuk vijf vergeleken met de onderzoeksresultaten.

Dat vrouwen en vrouwelijke politici minder media-aandacht krijgen dan mannen is een probleem (Adcock, 2010), want de media is diep betrokken als centrale tussenpersoon tussen de overheid en de samenleving; als ruimte waarin burgers zich inzetten voor de politiek en als integrale deelnemer aan het vormgeven en interpreteren van het politieke proces.

Eén manier waarop de media interpreteert en beïnvloedt, is door agenda-setting en framing. Agenda-setting gaat over de media die de publieke agenda samenstelt en vertelt over welke onderwerpen we moeten nadenken. De nieuwsprioriteiten van de media worden uiteindelijk de prioriteiten van de lezers. Framing verwijst naar hoe iets of iemand wordt neergezet in de media. Volgens sommige onderzoekers zijn frames patronen van het begrijpen van de wereld en is framing een proces dat zorgt voor centraal georganiseerde ideeën van interpretaties die ons helpen om relevante gebeurtenissen te begrijpen en die suggereren waar het om gaat.

In deze studie is gekeken naar hoe de twee mogelijke presidentskandidates, Dlamini-Zuma en Mbete, in beeld worden gebracht door vier dagelijkse, Zuid-Afrikaanse kranten. Het strategisch spelframe; het conflict frame en het actoren frame zijn soorten theoretische frames die voorkomen in de berichtgeving.

1.1.7. POLITIEKE BERICHTGEVING VAN GESELCETEERDE KRANTEN

Het Zuid-Afrikaanse medialandschap heeft een geavanceerde structuur met grote aantallen variërend van dagelijkse- en wekelijkse kranten (3S Media, 2008, p. 225). De laatste cijfers van gedrukte media in Zuid-Afrika tonen achttien grote, dagelijkse kranten; acht zondagskranten; 120 regionale kranten en 178 gratis wekelijkse kranten aan.

Het printmedia landschap werd in de post-apartheid steeds vaker gecommercialiseerd met een stevige competitie tussen de lokale en nationale markt (Wasserman, 2010, p. 59). Terwijl redacties meer raciaal representatief werden, bleven de 'kwaliteitskranten' zich richten op het welvarende publiek. Door de voortdurende commerciële logica bleven de stemmen van de armen namelijk grotendeels afwezig.

Tegelijkertijd veroveren tabloid-formaat kranten de markt met een sensationelere stijl van nieuws brengen dat van belang is voor arme gemeenschappen (Wasserman, 2010, p. 1). Zo is de Daily Sun op dit moment de grootste, dagelijkse krant in Zuid-Afrika met een oplage van ongeveer 500.000 per dag.

De kranten die in dit onderzoek worden onderzocht, zijn Sowetan, Beeld, The New Age en The Star. Alle vier de kranten verschijnen dagelijks (South African Audience Research Foundation, 2015). Beeld verschijnt ook op zaterdag en is daarmee de enigste van de vier die zes dagen per week

verschijnt. Beeld heeft een gemiddeld lezersbereik van 378.000. Sowetan heeft een gemiddeld bereik van 1.482.000; The New Age 136.000 en The Star bereikt ongeveer 621.000 lezers.

Alle onderzochte kranten hebben een broadsheet-formaat (Franklin, 2013, p. 158), alleen op zaterdag verschijnt Beeld in tabloid-formaat (Nevill, 2014). Voor deze studie wordt de aard van politieke berichtgeving van de kranten: Beeld, Sowetan, The Star en The New Age, aan de hand van vragenlijsten uitgelicht. De politieke analisten, Herman van der Elst, Harald Pakendorf en Ricky Naidoo geven antwoorden op de vraag in hoeverre de vier geselecteerde kranten berichten over politiek en vrouwen (zie bijlage 1).

Van der Elst is al elf jaar hoofd van het vak politieke wetenschap aan de Noord-West Universiteit in Zuid-Afrika. De Zuid-Afrikaanse media berichten, volgens hem, uitgebreid over de politiek. "Ik geloof dat de aard van politieke berichtgeving erg vrij is en de media lijken een zogenaamde 'waakhond-rol' te vervullen als onderdeel van de civiele samenleving." Van der Elst gelooft dat op dit moment het merendeel van de kranten rapporteren vanuit een anti-overheidsperspectief. "Ook lijkt het alsof er een focus is op binnenlands nieuws, terwijl regionaal, internationaal en nieuws over Afrika een beetje verwaarloosd worden", aldus van der Elst. "Vanuit een kapitalistisch perspectief heeft de aard van berichtgeving natuurlijk te maken met welk nieuws de kranten in Zuid-Afrika zal verkopen. Dus het medialandschap is zeer winst gedreven en richt zich op wat verkoopt."

Pakendorf heeft een diploma in politiek en geschiedenis; is politiek adviseur bij Meropa Communications in Zuid-Afrika en is al zijn hele werkende leven politiek journalist en analist. Hij is het eens met Van der Elst dat er uitgebreid bericht wordt over politiek. Daarnaast spreekt ook Pakendorf over publicaties vanuit voornamelijk een anti-overheidsperspectief. "Jouw geselecteerde kranten proberen eerlijk te zijn door gewoonlijk beide kanten van een verhaal te belichten, maar hun negatieve houding ten opzichte van de huidige overheid is zeer zichtbaar. Alleen The New Age leunt de andere kant op."

Van der Elst en Pakendorf geloven allebei dat het grootste deel aan politieke berichtgeving wordt geschreven door verslaggevers. Pakendorf voegt toe: "Commentaar wordt meestal gegeven door gespecialiseerde freelance schrijvers, soms door externe columnisten of gastschrijvers."

1.1.7.1. Politieke thema's

Volgens Pakendorf zijn nergens in de wereld media sterk in het publiceren van zogenaamd 'goed nieuws'. "De focus ligt vaak op persoonlijkheden - helemaal die in de grootste politieke partijen - interne partijspanningen; een mogelijke verschuiving in het beleid; machtsoverschrijdingen door de aanklagers; de politie, enzovoort. Deze dagen schrijven veel Zuid-Afrikaanse media over het ANC, dat steun verliest en wat de rechtbanken beslissen over politiekgevoelige kwesties." Pakendorf is van

mening dat de geselecteerde kranten allemaal in deze categorie vallen. Alleen Sowetan draagt veel minder bij aan dit nieuws en The New Age leunt naar het ANC in alles wat het schrijft.”

Ook Van der Elst is van mening dat ‘goed nieuws’ vaak niet wordt gepubliceerd, maar dat de nadruk ligt op het nieuws binnen thema’s dat zorgt voor een goede verkoop van de kranten. Dominante thema’s die volgens hem aanbod komen, zijn: de toekomst van president Jacob Zuma; de toekomst van het ANC; de politieke economie van Zuid-Afrika; afwezigheid van dienstverlening; misdaad en corruptie.

1.1.7.2. Vrouwen in de politiek

Vrouwen komen volgens Pakendorf prominenter voor in berichtgeving over politiek dan een aantal jaar geleden en zelden op een seksistische manier. Hij stelt dat er weinig verschil is tussen mannen en vrouwen in berichtgeving, behalve als het gaat om de behoefte aan meer vrouwen in het publieke leven en de sterke aandrijving om nu een vrouw te ondersteunen als president van het ANC en Zuid-Afrika. Dit laatste wordt volgens Pakendorf sterk aangedreven door het kamp van Jacob Zuma, omdat ze zich meer thuis voelen met de voormalige vrouw van de president, Nkosazana Dlamini-Zuma.

Ook Van der Elst gelooft dat vrouwen nu in de berichtgeving niet op een specifieke manier of in een stereotyperende context worden neergezet. “Onderwerpen die aan bod komen, zijn de emancipatie van vrouwen specifiek in het bedrijfsleven, de overheid en op het platteland”, verduidelijkt Van der Elst.

Pakendorf en Van der Elst zijn allebei van mening dat de laatste decennia niet veel is veranderd in de berichtgeving van vrouwelijke politici. “Maar het is waar dat vrouwen nu meer mainstream zijn en dus verwijst de media minder naar hun geslacht”, antwoordt Pakendorf. “Het is een natuurlijke groei van de heersende partij's aandrang in de loop der jaren dat meer vrouwen in het publieke leven moeten zijn. Het is nu de geaccepteerde norm geworden.”

1.1.7.3. Politieke berichtgeving van de vier kranten

Van der Elst omschrijft de krant Beeld als winst gedreven; anti-overheid; met een pro-liberaal beleid en een krant die de focus legt op de meest belangrijke internationale politieke gebeurtenissen. Pakendorf vindt de krant betrouwbaar en, net als Van der Elst, anti-ANC en een krant die zich focust op wit-Afrikaanse problemen.

Sowetan heeft volgens Pakendorf veel minder politieke berichtgeving, maar is anti-ANC en bijna vanuit een binnen perspectief. Van der Elst omschrijft deze krant als een gemeenschapskrant, die

een groot nationaal publiek heeft; met een focus op dienstverlening; gebalanceerd in termen van kritiek tegen de overheid; belicht internationaal politiek nieuws en is ook winst gedreven.

The Star valt volgens Van der Elst onder dezelfde categorie als Beeld. Kritisch naar de overheid; winst gedreven en meer diepgaande analyses van internationale politieke gebeurtenissen. Pakendorf omschrijft The Star heel anders: vrij neutraal; minder anti-ANC sinds de verandering van eigendom en sterk op islamitische problemen.

Als laatste stellen beide politieke analisten dat The New Age, in tegenstelling tot de andere drie kranten, pro-ANC is. In dit opzicht vindt Van der Elst dat de krant winst niet als hoofddoel heeft en ondanks het feit dat de krant een pro-ANC houding bevat, zijn er veel goed doordachte publicaties over binnenlandse en internationale politieke gebeurtenissen. Pakendorf voegt hieraan toe dat de krant linksgeoriënteerd is.

Ricky Naidoo, politiek verslaggever van The New Age, bevestigt de standpunten van de twee politieke analisten. “Met betrekking tot de verkiezingen vragen wij onze lezers om ANC te stemmen. In tegenstelling tot veel van onze concurrenten zijn wij ervan overtuigd dat het ANC nog steeds de partij is die de sleutel tot een fundamentele transformatie in het land heeft. Een pro-ANC-houding betekent echter niet dat er een aanhankelijke houding wordt aangenomen tegenover de partij en de overheid. We blijven vastbesloten om het politieke landschap op een kritische en evenwichtige manier te behandelen.” Daarnaast voegt hij toe dat berichtgeving van vrouwen in de politiek vooral is gebaseerd op de nieuwswaarde. “Berichten van The New Age over vrouwen variëren in hun rol in de overheid; arbeid; zaken; parlement en in politieke partijen. Beleidsontwikkeling en het vormen van transformatief beleid zijn ook een dekingsgebied.”

1.2. PROBLEEMSTELLING, ONDERZOEKSVRAGEN EN DOELSTELLINGEN

Op basis van de achtergrondliteratuur en vragenlijsten in hoofdstuk 1 zal deze studie met een kwalitatieve inhoudsanalyse overwegen hoe de geselecteerde Zuid-Afrikaanse media Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete als mogelijke presidentskandidaten framen en in hoeverre ze bij deze media als kandidaten op de agenda staan. Voor dit onderzoek is gekeken naar een periode van drie maanden, november en december 2016 en januari 2017.

1.2.1. PROBLEEMSTELLING EN HOOFDVRAAG

Zoals hierboven omschreven heeft Zuid-Afrika vergeleken met de rest van de wereld een goede representatie van vrouwen in de politiek. Daarnaast worden Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete als mogelijke presidentskandidates genoemd door de samenleving en media. Het probleem

ontstaat echter pas bij hoe de twee vrouwen als kandidaten in beeld worden gebracht en in hoeverre ze op de nieuwsagenda staan van de media.

De hoofdvraag van mijn onderzoek luidt daarom: Hoe framen geselecteerde gedrukte Zuid-Afrikaanse media Baleka Mbete en Nkosazana Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidaten en in hoeverre staan ze op de nieuwsagenda in van november 2016 tot en met januari 2017?

Gekeken is naar vier geselecteerde kranten: Beeld; Sowetan; The Star en The New Age. De analyse is kwalitatief, omdat deze methode dieper ingaat op de materie (Koetsenruijter & Van Hout, 2014, p. 169). De methode kent een inductief en iteratief proces en de theorie wordt dus gevormd vanuit de verzamelde data.

1.2.2. DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het algemene doel van dit onderzoek is om via een kwalitatieve inhoudsanalyse te onderzoeken welke frames naar voren komen in berichtgeving door de geselecteerde kranten over Baleka Mbete en Nkosazana Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidaten en in hoeverre ze op de nieuwsagenda staan.

Het concept maatschappelijke verantwoordelijkheid lijkt inmiddels uit een vervlogen tijdperk te stammen (Snel, 2016). Professionele journalisten moeten zich echter blijven inzetten voor een democratische samenleving en daarin zelfs een onmisbare behoefte vervullen als platform en bron van informatie voor mondige burgers (Rosenstiel & Kovach, 2014, p. 169). Journalisten moeten dus blijven inzien dat wat ze schrijven invloed heeft op het publieke debat. Als er frames en fouten voorkomen in het nieuws, zorgt dat ervoor dat mensen gestuurde en soms meningen vormen op verkeerde informatie.

Het is daarom van belang dat journalisten blijven reflecteren op hun werk, zodat bepaalde frames voorkomen kunnen worden, ook al framen journalisten soms onbewust. Dit is wereldwijd zonder twijfel enorm van belang bij vrouwen en media, aangezien Adcock, Gill en Atria beweren dat vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in de globale media. Ook bij dit onderzoek is het van belang om de specifieke berichtgeving over de Zuid-Afrikaanse vrouwelijke presidentskandidaten te onderzoeken, zodat er in de toekomst rekening kan worden gehouden met bepaalde frames voor vrouwelijke politici en of de berichtgeving volgens de journalistieke richtlijnen wordt nageleefd.

1.2.3. DEELVRAGEN

Om de hoofdvraag van dit onderzoek te kunnen beantwoorden, zijn er verschillende deelvragen opgesteld:

- Welke rol hebben vrouwen in de Zuid-Afrikaanse politieke overgang en de vestiging van de democratie gespeeld en in welke mate is dit in de media geuit?
- Wat wordt verstaan onder de begrippen agenda-setting en framing?
- Hoe framen de geselecteerde Zuid-Afrikaanse kranten Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete en wat is hun nieuwsagenda?
- In welke mate komt framing en agenda-setting in de berichtgeving over de vrouwelijke presidentskandidaten overeen met theoretische richtlijnen zoals de Zuid-Afrikaanse Pers Code?

Om deze vragen te beantwoorden, worden voor dit onderzoek verschillende methodes gebruikt. De eerste twee hoofdstukken zullen door middel van een literatuuronderzoek worden onderzocht. Het eerste hoofdstuk kent daarnaast ook nog een aantal antwoorden van politieke analisten via vragenlijsten. Als laatste wordt het derde hoofdstuk beantwoord door middel van een kwalitatieve inhoudsanalyse. Alle vragen zullen worden beantwoord in vijf hoofdstukken.

1.2.4. DOELSTELLINGEN PER DEELVRAAG

Het eerste hoofdstuk biedt de introductie en achtergrond voor dit onderzoek en ging over de rol van de vrouwen in de pre-democratische samenleving en in de democratie. De vrouwen hebben een lange weg afgelegd en wisten in 1994 een gender quota te introduceren, waardoor minimaal 30% op de meeste verkiezingslijsten werd gerepresenteerd door vrouwen. Daarnaast geeft dit hoofdstuk door middel van vragenlijsten met antwoorden van politieke analisten achtergrondinformatie over de geselecteerde kranten en hun (vrouwelijke) politieke berichtgeving.

Het tweede hoofdstuk vat via een literatuuronderzoek de herkenning, definities en soorten van agenda-setting en framing samen. De frames en soorten agenda-setting die voor deze studie relevant zijn worden geselecteerd en opgesomd.

De kwalitatieve inhoudsanalyse wordt gepresenteerd in hoofdstuk vier. De analyse concludeert welke frames naar voren komen in de berichtgeving over Dlamini-Zuma en Mbete en in hoeverre ze bij de geselecteerde media op de agenda staan. In hoofdstuk vijf worden deze resultaten geëvalueerd aan de hand van theoretische richtlijnen voor de journalistiek, zoals de Zuid-Afrikaanse Pers Code en een aantal van de tien elementen van Bill Kovach en Tom Rosenstiel (2014: derde druk).

Hoofdstuk zes zal de samenvatting en conclusie van dit onderzoek presenteren.

1.3. SAMENVATTING EN CONCLUSIE

Dit achtergrondhoofdstuk vormt de basis voor de rest van deze studie naar de framing en agenda-setting van Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete als mogelijke presidentskandidates en is onderzocht aan de hand van een literatuuronderzoek en vragenlijsten.

In dit hoofdstuk is als eerste de grote strijd van de Zuid-Afrikaanse vrouwen in de pre-democratische samenleving en anti-apartheidsstrijd behandeld. De rol van vrouwen in de politieke organisatie is aan bod gekomen in het tweede deel van dit hoofdstuk. Ze kenden twee centrale rollen: als activisten van de anti-apartheidsstrijd en als stille kracht van de beweging. In deel drie is de vraag beantwoord hoe de rollen van vrouwen tijdens de oprichting van de democratie zijn veranderd.

Waar de vrouwelijke representatie naartoe heeft geleid, is daarna beschreven. Verschillende rapporten en bronnen geven aan dat er aanzienlijke vooruitgang is geboekt in de richting van vrouwenemancipatie. Voor de verkiezingen in 2019 wordt er al gekeken naar wie president Jacob Zuma kan gaan overnemen en twee vrouwen, Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete, worden consequent als mogelijke presidentskandidaten genoemd.

Verder is in dit hoofdstuk beschreven in hoeverre de rol van vrouwen in de media is en wordt geuit. De media hebben volgens diverse bronnen tot nu toe geen evenwichtig beeld gegeven van de activiteiten van vrouwen en hun bijdrage aan de nationale ontwikkeling.

Dit hoofdstuk sluit af met de aard van politieke berichtgeving van Beeld, Sowetan, The Star en The New Age en berichtgeving over vrouwen. Door ontbrekende literatuur hebben drie politieke analisten, Herman van der Elst, Harald Pakendorf en Ricky Naidoo, deze informatie verzorgd door het beantwoorden van opgestuurde vragenlijsten. De politieke berichtgeving bestaat bij alle kranten uit nieuws binnen thema's die voor een goede verkoop zorgen van de kranten. Zoals interne partijspanningen en de toekomst van president Jacob Zuma.

De analisten stellen dat vrouwen prominenter dan een aantal jaar geleden voorkomen in berichtgeving over politiek en vaak niet op een stereotyperende manier worden neergezet. Vrouwen zijn volgens hen in deze tijd meer mainstream en door de aandrang van het ANC is er een natuurlijke groei ontstaan dat vrouwen meer in het publieke leven moeten zijn. Verschillen tussen de aard van politieke berichtgeving tussen de vier geselecteerde kranten vinden vooral plaats op het gebied van pro-ANC of anti-ANC en nationaal tegenover een dimensie van gemeenschapsrapportages. The New Age lijkt het meest af te wijken van de andere drie kranten op het gebied van politieke berichtgeving.

In het volgende hoofdstuk wordt de betekenis van framing en agenda-setting samengevat en de relevante frames voor dit onderzoek besproken.

HOOFDSTUK 2: LITERATUURONDERZOEK

2.1. INLEIDING

De definities, herkenningen en soorten van de begrippen framing en agenda-setting worden in dit hoofdstuk via een literatuuronderzoek uitgelegd. De vraag die in dit hoofdstuk wordt beantwoord is: wat wordt verstaan onder de begrippen agenda-setting en framing? Er bestaan veel verschillende soorten frames, en zo kan er al een onderscheid gemaakt worden tussen algemene (generic) en kwestie-specifieke (issue-specific) frames. Omdat de hoeveelheid onderzochte frames zo talrijk is, worden een aantal frames, relevant voor dit onderzoek, verder uitgewerkt.

In het eerste deel van dit hoofdstuk komt agenda-setting aanbod. Eerst wordt samengevat waar het begrip vandaan komt en welke verschillende definities de term kent. Daarna worden uitbreidingen van de theorie uitgelegd en wordt de werking van agenda-setting op verschillende niveaus uitgediept.

De definities, fasen en soorten frames lees je verderop in deel twee van dit hoofdstuk. Uit deze literatuur worden verder de relevante categorieën en frames gefilterd, die later van belang zijn voor de inhoudsanalyse in hoofdstuk vier. Op deze manier kan de agenda-setting en framing van Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete als mogelijke presidentskandidaten goed worden onderzocht.

2.2. DE BETEKENIS VAN AGENDA-SETTING

Maxwell McCombs en Donald Shaw introduceerden als eerste de agenda-setting theorie in 1972 (Freeland, 2012, p. 2). Met deze studie ondersteunden ze de ideeën van Walter Lippmann uit 1920, die ook wel de intellectuele vader van agenda-setting wordt genoemd (Bryant & Zillmann, 2002, p. 2). Hun theorie suggereert dat de media de publieke agenda samenstelt door je te vertellen waarover je moet nadenken.

In hun eerste artikel over deze theorie stelden ze (Freeland, 2012, p. 2): “Bij het kiezen en weergeven van nieuws spelen journalisten een belangrijke rol bij het vormgeven van de (politieke) realiteit. Lezers leren niet alleen over een bepaald onderwerp, maar ook hoeveel waarde ze moeten hechten aan een kwestie door de hoeveelheid informatie in een nieuwsbericht en de positie.” Dus, de nieuwsprioriteiten van de media worden uiteindelijk ook de prioriteiten van de lezers (Becker & McCombs, 1979, p. 121 - 126; Swanepoel, 2005, p. 41)

(McCombs, 2003, p. 17) De mate waarmee onderwerpen opvallen in de massamedia staat ook in verband met de vorming van meningen van het publiek. Als publieke figuren meer gaan opvallen in

het nieuws, zullen minder mensen een neutrale positie behouden en een mening vormen over deze personen.

McCombs en Shaw hebben sinds de introductie hun agenda-setting theorie uitgebreid. Zo kwamen ze op de term: second level agenda-setting (McCombs, 2003, p. 17). Naast dat de media vertellen waarover we nadenken, vertellen ze ook over welke kenmerken we binnen een kwestie nadenken. Bij dit onderzoek is de kwestie de Zuid-Afrikaanse samenleving en de media die nadenken over een vrouw als volgende president. De beelden en invalshoeken van de realiteit door de massamedia hebben ook gevolgen op ons persoonlijk gedrag. Het stemmen op de verkiezingsdag bijvoorbeeld en omschrijvingen van presidentskandidaten vooraf.

Hun meest recente theorie is de third-level agenda-setting (Vu, McCombs, & Guo, 2012, p. 54). De media kunnen niet alleen de mate waarmee bepaalde onderwerpen opvallen in de publieke agenda beïnvloeden, maar ze kunnen ook invloed hebben op hoe het publiek verschillende thema's met elkaar verbindt. Guo, Vu en McCombs noemen deze theorie ook wel het 'netwerk agenda-setting model'. De media kan verschillende elementen samen bundelen, die het publiek tegelijkertijd als opvallend in het achterhoofd zal houden. Als de media altijd twee specifieke elementen in artikelen samen noemt, zal het publiek deze elementen ook als verbonden beschouwen. In de analyse in hoofdstuk 3 wordt bijvoorbeeld duidelijk dat in de berichtgeving over Nkosazana Dlamini-Zuma vaak het voorzitter van AU frame en het ex-Jacob Zuma frame samen worden genoemd.

2.2.1. AGENDA VAN ATTRIBUTEN

Voor elk specifiek onderwerp bestaat er ook een agenda van attributen, een ander aspect van de agenda-setting rol van de media (McCombs, 2003, p. 5). Als de media en het publiek namelijk over een onderwerp praten, zijn er altijd een aantal attributen die de nadruk krijgen, terwijl sommigen minder of misschien helemaal geen aandacht krijgen. Deze attributenagenda beïnvloedt de beelden die we in ons achterhoofd houden voor alle onderwerpen en publieke figuren. Beelden van politieke kandidaten en andere publieke figuren die het publiek vasthoudt, zijn de meest voor de hand liggende voorbeelden van attribuut agenda-setting door de media. Zo werd mogelijke presidentskandidate Dlamini-Zuma bijvoorbeeld vaker neergezet als ex-vrouw van president Jacob Zuma en andere attributen als 'goede' leider kregen minder of helemaal geen aandacht.

2.2.2 DRIE TYPEN AGENDA-SETTING

Naast de drie levels bestaan er volgens Everett Rogers en J.W. Dearing ook drie basis typen van agenda-setting (Freeland, 2012, p. 4; Kreidl, Kalvas, Váně, & Štípková, 2012, p. 4). De media, publieke en beleidsagenda-setting. Het media type kennen we al en is hierboven concreet omschreven. Zoals de

naam al voorspelt, richt de publieke agenda-setting zich op de agenda van het publiek, terwijl de agenda-setting van de media zich focust op de invloed van de massamedia op het publiek. De beleidsagenda-setting gaat over hoe de media- en publieke agenda de besluiten van beleidsmakers zouden kunnen beïnvloeden.

McCombs linkt drie fasen aan deze drie typen van agenda-setting, namelijk de agenda-setting, priming en building (McCombs, 2003, p. 12). De setting hangt samen met de media, want hierbij gaat het over het effect van de media op het publiek. Priming heeft te maken met de publieke agenda. De psychologische basis van priming is de selectieve attentie van het publiek. Mensen kunnen hun aandacht niet aan alles besteden, dus lezers vertrouwen op de meest opvallende onderwerpen en attributen in hun gedachten en de agenda die in belangrijke mate door de massamedia is gevormd.

Agenda-building hangt samen met de beleidsagenda-setting. Deze fase kan je vinden in politieke wetenschap en communicatiestudies en wordt toegepast bij situaties waarin de opvattingen van beleidsmakers en politici worden bekeken en gevormd.

Dit komt ook naar voren in deze studie. Het meest opvallende kenmerk is niet dat Dlamini-Zuma een goede leider is, maar dat ze de ex-vrouw is van president Zuma. Priming en building draagt dus bij aan het vormen van de gedachten van lezers over haar als mogelijke presidentskandidate.

Naast de third-level agenda-setting en de attribuu agenda-setting theorie zijn de publieke agenda met de fase priming en de beleidsagenda met de fase building de meest relevante benaderingen voor deze studie. Het onderzoek kijkt namelijk naar hoe twee mogelijke presidentskandidates worden neergezet door de media en in hoeverre ze op de nieuwsagenda staan. Deze benaderingen van agenda-setting gaan vooral over de politieke wetenschap en zijn terug te vinden in de berichtgeving van de twee politici en zijn daarom relevant voor dit onderzoek.

Agenda-setting is dus het proces van het kiezen door de media of het publiek welke onderwerpen de meeste aandacht krijgen. Deze agenda bepaalt niet alleen over welke onderwerpen we het meest nadenken, maar ook over welke attributen of frames we binnen een kwestie nadenken en welke van deze attributen we met elkaar verbinden. Deze betekenis van agenda-setting zal in de rest van deze studie worden aangehouden.

De media en het publiek besluiten bewust of onbewust welke onderwerpen media-aandacht krijgen door onder andere de nieuwswaarden. In dit onderzoek wordt er niet verder ingegaan op deze criteria, maar toch is het voor nu belangrijk om te begrijpen waarom sommige onderwerpen meer aandacht krijgen dan anderen.

2.2.3 NIEUWSWAARDEN

Hoe komt het eigenlijk dat we sommige onderwerpen belangrijker vinden dan anderen? Dit heeft te maken met nieuwswaarden, ook wel nieuwscriteria (Braun, 2009). Ze zorgen ervoor dat een verhaal of gebeurtenis eerder in het nieuws komt. Hoe meer nieuwswaarden een bepaald onderwerp heeft, hoe meer kans op media-aandacht en een onderwerp dat één nieuwswaarde mist, moet, om die afwezigheid goed te maken, bijzonder sterk zijn in één of meer andere waarden.

Er bestaan talrijke nieuwswaarden, maar zoals Braun Charlotte Ryan citeert: “er is geen einde aan lijsten van nieuwscriteria.”

De eerste en meest bekende lijst van nieuwswaarden is die van Galtung en Ruge (Braun, 2009). De lijst bestaat uit twaalf waarden en was oorspronkelijk bedoeld voor journalisten om te helpen bij het uitleggen van waarom media in hun eigen land wel aandacht moet geven aan sommige internationale gebeurtenissen en niet aan andere. De nieuwscriteria worden nu echter ruimer toegepast op veel soorten nieuws.

De twaalf waarden zijn: frequentie - gebeurtenissen die zich gemakkelijk in de productiecycclus van een nieuwsafdeling bevinden; drempelwaarde - hoe groter de omvang, intensiteit of impact van gebeurtenissen op mensen, hoe groter de kans op selectie; non-ambiguïteit – eenvoudige, duidelijke gebeurtenissen met weinig manieren van interpretatie; betekenisvolheid – de culturele of publieke relevantie van de gebeurtenis; consonantie – een gebeurtenis die beantwoordt aan bepaalde verwachtingen en normen; onverwachtheid – een gebeurtenis met verrassingseffect; continuïteit – gebeurtenissen die het nieuws al een keer hebben gehaald; compositie – verhalen die voor balans en afwisseling zorgen; referentie naar elite naties; referentie naar elite personen; personificatie – emotionele gebeurtenissen die mensen persoonlijk raken; en negativiteit – goed nieuws is geen nieuws.

Deze nieuwscriteria bepalen dus voor ons welke onderwerpen we belangrijk moeten vinden (Braun, 2009). Dit kan soms een nadeel zijn omdat veel onderwerpen daarom niet genoeg of helemaal geen aandacht krijgen. Het is wel handig voor het agenda-setting proces, omdat mensen simpelweg niet aan alles hun aandacht kunnen geven.

Dit is ook de reden waarom sommige attributen, invalshoeken en frames meer aandacht krijgen. Dit kan overigens ook komen door het feit dat een journalist of medium geen andere waarheid of invalshoek van een verhaal kent. Sommige verhalen en gebeurtenissen kunnen namelijk erg complex zijn, maar frames helpen bij het begrijpen en interpreteren van gebeurtenissen. In het volgende deel van dit hoofdstuk zal het begrip framing verder worden uitgelegd.

2.3 DE BETEKENIS VAN FRAMING

Second-level agenda-setting komt erg overeen met framing. Deze tweede theorie van agenda-setting stopt alleen bij de opvallendheid van een persoon of attributen binnen een onderwerp en framing kijkt naar hoe iemand of iets wordt neergezet in de media (Mass Communication Theory, 2015; Scheufele, 1999, p. 104; Weaver, 2007). Volgens Weaver heeft framing meer raakvlakken met cognitieve processen, zoals het maken van morele waardeoordelen; oorzakelijk redeneren en behandelingen aanbevelen van problemen (Weaver, 2007). De Vreese legt framing op deze manier uit: “frames zijn onderdelen van politieke argumenten, journalistieke normen en discussies van sociale bewegingen (De Vreese, 2005, p. 53). Framing is een alternatieve manier om kwesties te definiëren, vanuit de politieke en sociale wereld.”

Volgens Robert M. Entman zijn frames patronen van het begrijpen van de wereld (Brüggemann, 2014, p. 62). Het gebruik van frames heet framing en dit komt voor op verschillende locaties. Zoals publieke personen en organisaties die strategisch berichten sturen met een frame; journalisten die hun nieuwsverhalen framen en mediagebruikers die de informatie die ze verkrijgen via de media framen. William A. Gamson en Andre Modigliani omschrijven framing als een proces dat zorgt voor centraal georganiseerde ideeën van interpretaties die ons helpen om relevante gebeurtenissen te begrijpen en die suggereren waar het om gaat (Van Baalen, 2013, p. 12). Erving Goffman stelt dat hoe een bericht is opgebouwd en waar de nadruk ligt, invloed heeft op de interpretatie van de ontvanger.

Aan deze betekenissen voegt Entman toe (Van Baalen, 2013, p. 13): “Media-frames kunnen de aandacht van het publiek sturen naar een aantal aspecten van de werkelijkheid, terwijl ze andere aspecten verduisteren. Bijvoorbeeld, in het uitoefenen van politieke macht speelt framing een belangrijke rol. Aan de andere kant hebben politieke personen en organisaties de media nodig om hun achterban te bereiken en voor het beïnvloeden van de publieke opinie op verschillende manieren.”

Kreidl en zijn mede-onderzoekers geloven, ondanks het feit dat agenda-setting en framing afzonderlijk zijn, dat de processen interactief zijn waarbij de één voorwaarden creëert voor de ander (Kreidl, Kalvas, Váně, & Štípková, 2012, p. 7). “We veronderstellen dat als sommige frames zich in het publieke debat vestigen, de agenda-setting van het specifieke probleem succesvoller is dan bij sommige andere frames die zich niet in het publieke debat hebben gemengd.” Verschillende frames hebben verschillende mogelijkheden om het proces van agenda-setting te ondersteunen. Dit idee komt overeen met de stelling van McCombs (McCombs, 2003, p. 12). Hij stelt dat bepaalde manieren om een onderwerp te beschrijven aantrekkelijker kunnen zijn dan andere manieren bij het creëren van de opvallendheid van een onderwerp onder het publiek.

In deze studie hebben geselecteerde kranten ook aantrekkelijke frames gebruikt in hun berichtgeving over Dlamini-Zuma en Mbete als mogelijke presidentskandidaten om opvallendheid van het onderwerp te creëren.

2.3.1 FASEN VAN FRAMING

Communicatie is niet statisch, maar een dynamisch proces dat drie fasen van framing met zich meebrengt: frame-building, frame-setting en individuele en maatschappelijke gevolgen van framing (De Vreese, 2005, p. 51). Frame-building gaat over hoe frames ontstaan en “verwijst naar de factoren die de structurele kwaliteiten van nieuwsframes beïnvloeden”. Interne factoren van de journalistiek bepalen hoe journalisten en nieuwsorganisaties kwesties framen, maar factoren buiten de journalistiek zijn net zo belangrijk. Het frame-building proces vindt namelijk plaats in een continue interactie tussen journalisten en elites en sociale veranderingen. De frames in de tekst zijn uiteindelijk de uitkomst van het frame-building proces.

In het geval van deze studie vindt er interactie plaats tussen de journalist en de oproep tot sociale verandering die voortvloeit uit de lopende kritiek en protest tegen president Jacob Zuma. Deze interactie beïnvloedt het type frames die worden gebouwd (zie analysehoofdstuk 4).

De wisselwerking tussen de media frames en de publieke aanleg en voorkennis, is waar frame-setting over gaat (De Vreese, 2005, p. 52). Frames in het nieuws kunnen het leren, interpreteren en evalueren van problemen beïnvloeden. Frame-setting houdt in dat journalisten vooral hun berichtgeving framen in overeenstemming met hun persoonlijke interpretaties van de kwestie die ze behandelen (Brüggemann, 2014, p. 68). Frame-sending is een ander proces van het ontstaan van frames en houdt in: het doorgeven van frames die zijn gepresenteerd door publieke actoren. Een mix van frame setting en sending komt vaak voor, want journalistiek is niet alleen het resultaat van individuele besluiten. Het gaat er bij deze processen niet om of de journalist de frames verstrekt of dat ze indirect via quotes van externe actoren naar voren komen. De kernvraag is of de frames die in het nieuwsartikel worden gepresenteerd in overeenstemming zijn met de persoonlijke interpretaties van de journalist van het onderwerp.

De frames die uiteindelijk in het artikel zijn gepubliceerd, hebben individuele en maatschappelijke gevolgen (De Vreese, 2005, p. 52). Er zijn tegenstrijdige hypothesen over de invloed van frames op de houdingen en percepties van het publiek (Valkenburg, Semetko, & De Vreese, 1999, p. 552). Sommige onderzoekers beweren dat de invloed erg klein is of dat er zelfs geen invloed is. Daarnaast zijn anderen ervan overtuigd dat bepaalde nieuwsframes een grote invloed hebben op het publiek. Het conflict frame en het strategisch spelframe bijvoorbeeld, kunnen cynisme en wantrouwen veroorzaken en kan het publiek van het politieke proces afleiden.

In deze studie kan de framing van Dlamini-Zuma en Mbete over hun vermogen om te leiden uit cynisme vloeien. Bij Dlamini-Zuma omdat zij de ex-vrouw is van de bekritiseerde president Jacob Zuma en kan worden gezien als iemand die doet wat hij zegt (zie hoofdstuk 1) en bij Mbete omdat zij is bekritiseerd op haar mislukkingen als spreker.

Voordat de soorten frames worden uitgelegd, is het goed om te noemen dat een nieuwsartikel- of item zonder frames onmogelijk is (Brüggemann, 2014, p. 69). Het is voor mensen onmogelijk om de wereld te begrijpen zonder structuren te vinden die op dat moment voor jou beschikbaar en toegankelijk zijn voor het interpreteren van een specifiek onderwerp. Daarnaast gebeurt het proces van framing vaak onbewust.

Volgens de literatuur zijn er bepaalde soorten en categorieën frames die worden gebruikt in berichtgeving. In het volgende stuk worden een aantal frames besproken en er worden een aantal frames geselecteerd die de inhoudsanalyse in dit onderzoek kunnen ondersteunen.

2.3.2 ISSUE-SPECIFIC EN GENERIC FRAMES

Issue-specific (kwestie-specifieke) frames zijn alleen relevant voor specifieke onderwerpen of gebeurtenissen (Brüggemann, 2014, p. 66; De Vreese, 2005, p. 54; Kreidl, Kalvas, Váně, & Štípková, 2012, p. 7; Valkenburg, Semetko, & De Vreese, 1999, p. 566). Kwestie-specifieke frames duiden de concretere interpretatieve frameworks aan die zijn vastgesteld in debatten over specifieke onderwerpen (Brüggemann, 2014, p. 66). Deze frames definiëren vervolgens problemen, diagnosticeren oorzaken, evalueren en bevelen oplossingen aan. Frames worden dan geactiveerd als specifieke combinaties van vier frame-elementen: probleemdefinities; causale interpretaties; evaluaties en oplossingsaanbevelingen.

Andere frames gaan verder dan bepaalde thema's en kunnen plaatsvinden in verschillende onderwerpen, verschillende culturele contexten en zijn soms zelfs tijdloos (Kreidl, Kalvas, Váně, & Štípková, 2012, p. 8). We noemen deze frames 'Generic frames' (algemene frames) die de potentie hebben om de aandacht te richten op een ander probleem dan de geframede kwestie, aangezien ze van toepassing kunnen zijn op andere dergelijke kwesties vanuit het oogpunt van het publiek.

2.3.3 SOORTEN ALGEMENE FRAMES

Er bestaan veel verschillende algemene frames, een aantal voor dit onderzoek relevante voorbeelden van dit soort frames zal ik verder uitleggen. Brüggemann onderscheidt twee groepen algemene frames (Brüggemann, 2014, p. 66). Een groep die zich focust op de berichtgeving van politiek, met name verkiezingscampagnes. De andere groep frames zijn structureel en inherent aan de conventies van de journalistiek.

Als eerste omschrijft Brüggemann de 'episodic en thematic framing' van Shanto Iyengar. Iyengar publiceerde in 1991 zijn boek 'Is anyone responsible' waarin hij vertelt dat het nieuws via de televisie continu berichtte over alleen specifieke gebeurtenissen of bijzondere gevallen (episodische frame) (Iyengar, 1991). Het inzoomen op een ruimere interpretatie of context (thematische frame) bleef buiten beeld. De normen en waarden binnen de nieuwsorganisaties versterkten volgens Iyengar de episodische framing (Brüggemann, 2014, p. 66).

Een algemeen frame meer gericht op de politiek is het strategisch spelframe (Brüggemann, 2014, p. 74). De gevolgen van strategisch geframed nieuws op politiek cynisme onderzochten Cappella and Jamieson (1997). Strategisch nieuws is gedefinieerd als nieuws dat zich richt op winnen en verliezen; de taal van oorlog, competitie en spellen omvat; artiesten, critici en publiek bevat; en gewicht geeft aan polls en kandidaatstanden.

Brüggemann en De Vreese komen verder met nog vijf soorten algemene frames (Brüggemann, 2014, p. 66; De Vreese, 2012, p. 368). Het 'human impact frame'; het 'powerlessness frame'; het 'economics frame'; het 'moral values frame' en het 'conflict frame'. W. Russel Neuman (1992) ontwikkelde deze frames die gebruikt werden door het publiek bij het bespreken van actuele zaken. Neuman ontdekte dat deze frames ook aanwezig waren in de berichtgeving van de media bij een aantal actuele thema's.

Het human impact frame focust zich op beschrijvingen van personen en groepen die door een probleem worden getroffen. *Het machteloosheidsframe* ('powerlessness frame') verwijst naar de dominantie van krachten over zwakke individuen of groepen. *Het economische frame* ('economics frame') gaat over het vooroordelen van de 'bottom line', winst en verlies. *Het morele waardenframe* ('moral values frame') focust zich op de vaak indirecte verwijzing naar moraliteit en sociale voorschriften door bijvoorbeeld bepaalde citaten of conclusies. Als laatste richt *het conflict frame* zich op de journalistieke praktijk van het rapporteren van verhalen van botsende interpretatie en het bleek goed te passen bij de 'game interpretatie van de politieke wereld' van de media als een voortdurende reeks wedstrijden, elk met een nieuwe set van winnaars en verliezers.

Deze vijf frames van Neuman zijn verder ontwikkeld door Semetko en Valkenburg (2000), die vijf soortgelijke frames identificeerden (De Vreese, 2005, p. 56). Als eerste *het conflict frame*, die de conflicten tussen individuen, groepen, instellingen of landen benadrukt. *Het human interest frame* brengt een menselijk gezicht, een verhaal van een individu of een emotionele hoek bij het presenteren van een gebeurtenis of probleem. *Het verantwoordelijkheidsframe* ('responsibility frame') bevat een kwestie of probleem op een wijze waarbij verantwoordelijkheid wordt toegekend aan de overheid, een groep mensen of individu voor het veroorzaken of oplossen van een probleem. *Het moraliteitsframe* ('morality frame') interpreteert een gebeurtenis of probleem in het kader van morele voorschriften of religieuze beginselen. Als laatste geeft het *economische gevolgenframe* ('economics

consequences frame') een gebeurtenis, kwestie of probleem weer in termen van de economische gevolgen die het zal hebben op een individu, groep, instelling, regio of land.

2.3.4 OVERIGE FRAMES

Niet onbelangrijk zijn een aantal soorten frames die niet onder de kwestie-specifieke of algemene frames vallen. Beat frames en actor frames zijn twee van deze overige soorten (Brüggemann, 2014, p. 74). Sommige nieuwsberichten zijn geassocieerd met bepaalde soorten bronnen en dit zorgt voor framing van bepaalde publieke kwesties. We hebben het nu over *beat frames*. Een journalist die de politieke berichtgeving verzorgt, is hoogstwaarschijnlijk vatbaarder voor het politiek framen van gebeurtenissen dan bijvoorbeeld een journalist die voor de zorg-sectie werkt. Langdurige relaties met bronnen kunnen een frame-gemeenschap veroorzaken die een specifieke interpretatie van gebeurtenissen delen.

Actoren of advocatuur frames ontstaan buiten de media en zijn gerelateerd aan sommige actoren en citaten van journalisten, zoals politieke partijen en verkiezingscampagne-agenten die berichtgeving framen op basis van een strategisch spel (Brüggemann, 2014, p. 75).

2.3.5 RELEVANTE FRAMES

De frames die vooral gericht zijn op de politiek zijn het meest relevant voor dit onderzoek. Zo lijken het strategisch spelframe, conflictframe en actoren frame terug te komen in de berichtgeving over Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete als mogelijke presidentskandidaten. Het strategisch spelframe lijkt het meest te worden gebruikt. In de inhoudsanalyse is bijvoorbeeld te zien dat het presenteren en introduceren van de twee politici vaak samen gaat met informatie over kandidaatsstanden en competitie binnen de politiek. Af en toe komt het conflict frame ook om de hoek kijken, omdat conflicten binnen de politieke partij ANC worden meegenomen in de berichtgeving. Het actoren frame heeft heel erg te maken met de bronnen en citaten die worden gebruikt en bij Dlamini-Zuma en Mbete lijken specifieke bronnen te worden gekozen die invloed kunnen hebben op de interpretatie van een artikel.

Framing heeft dus een aantal raakvlakken met second-level agenda-setting en bepaalt hoe iets of iemand wordt neergezet. Frames zijn patronen van het begripen van de wereld en dit brengt verschillende fasen met zich mee: frame-building, setting en individuele en maatschappelijke gevolgen. Framing en agenda-setting zijn afzonderlijk, maar kunnen ook erg interactief zijn, waarbij ze mogelijkheden voor elkaar creëren. Het kan bijvoorbeeld zijn dat een frame zo aantrekkelijk is, dat het

onderwerp waar het om gaat om die reden op de nieuwsagenda komt. Terwijl een gelijksoortig onderwerp met minder aantrekkelijke frames geen nieuwsaandacht krijgt.

Verder kunnen we frames onderscheiden in kwestie-specifieke, algemene en overige frames. De frames die in het onderzoek worden gebruikt zijn het strategisch spelframe en het conflict frame, die vallen onder algemene frames en het actoren frame, die valt onder overige frames.

2.4 CONCLUSIE

In dit hoofdstuk is de theoretische kader voor dit onderzoek besproken. Agenda-setting en framing zullen worden gebruikt om te bepalen hoe de mogelijke presidentskandidates Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete zijn neergezet in de berichtgeving van de vier geselecteerde kranten in de periode van november 2016 tot en met januari 2017.

Wat wordt verstaan onder agenda-setting en framing is in dit hoofdstuk uitgelegd. Agenda-setting is het proces van het kiezen door de media en het publiek welke onderwerpen de meeste aandacht krijgen. Naast dat deze agenda dus bepaalt over welke kwesties we het meest nadenken, bepaalt de nieuwsagenda ook over welke attributen en frames we binnen een verhaal nadenken. Welke van deze attributen en frames we met elkaar verbinden, gaat hiermee gepaard.

Onder framing verstaan we hoe iets of iemand wordt neergezet. Frames helpen de mens om gebeurtenissen in de wereld te begrijpen en hiervoor bestaan verschillende fasen: frame-building, frame-setting en individuele en maatschappelijke gevolgen. Veel wetenschappers hebben het proces framing onderzocht en kwamen daarbij door de jaren heen op verschillende soorten frames die nu zijn te onderscheiden in kwestie-specifieke, algemene en overige frames. Als laatste kunnen sommige frames erg aantrekkelijk zijn, waardoor ze mogelijkheden creëren voor de agenda-setting van het specifieke onderwerp.

In hoofdstuk drie wordt besproken hoe deze studie is uitgevoerd en waarom voor bepaalde methodes is gekozen.

In hoofdstuk vier komt de kwalitatieve inhoudsanalyse aanbod, waar antwoord wordt gegeven op de vraag of er sprake is van framing en agenda-setting bij berichtgeving over Baleka Mbete en Nkosazana Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidaten door geselecteerde gedrukte Zuid-Afrikaanse media in november, december 2016 en januari 2017.

HOOFDSTUK 3: METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING

3.1 INTRODUCTIE

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de onderzoeksmethodes van deze studie. De eerste twee hoofdstukken zijn onderzocht aan de hand van literatuuronderzoek. Daarnaast is voor de achtergrond van de geselecteerde media in hoofdstuk 1 gebruik gemaakt van vragenlijsten. Een kwalitatieve inhoudsanalyse is gebruikt voor het vierde hoofdstuk, waarin de inhoud van de Zuid-Afrikaanse berichtgeving over Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete als mogelijke presidentskandidates wordt geanalyseerd. In hoofdstuk vijf wordt de inhoudsanalyse vergeleken met journalistieke richtlijnen om te onderzoeken of de berichtgeving over de presidentskandidates overeenkomt met deze richtlijnen.

3.2 KWALITATIEVE STUDIE

De onderzoeksvraag van deze studie gaat over hoe Baleka Mbete en Nkosazana Dlamini-Zuma worden geframed als mogelijke presidentskandidates door vier geselecteerde kranten. Een kwalitatieve aanpak past bij deze studie, omdat kwalitatieve onderzoeksvragen gaan over hoe-en waaromvragen en zijn ontworpen om complexe fenomenen, begrippen en processen te verkennen of te verklaren (Koetsenruijter & Van Hout, 2014, p. 20). Koetsenruijter en Van Hout stellen dat als er weinig bekend is over een bepaald fenomeen, in deze studie is dat de berichtgeving over de twee vrouwelijke presidentskandidates in Zuid-Afrika, het nuttig is om met kwalitatieve methoden in kaart te brengen hoe zo een proces verloopt.

“Kwalitatief onderzoek hanteert een flexibele, open onderzoeksopzet die tijdens het onderzoek aangepast kan worden aan de context” (Koetsenruijter & Van Hout, 2014, p. 20). Door de flexibiliteit van deze onderzoeksmethode kan de studie elk moment worden aangepast wanneer dat nodig is. De achtergrondinformatie over de Zuid-Afrikaanse kranten zou eerst worden onderzocht aan de hand van een literatuurstudie, maar deze informatie ontbrak in de literatuur. De flexibele methode zorgde ervoor dat deze literatuurstudie kon worden aangepast met het versturen van vragenlijsten naar politieke- en media-analisten. Daarnaast zorgde de flexibiliteit ervoor dat als sommige analisten niet reageerden op de vragenlijst, andere analisten konden worden gevonden.

De specifieke, kwalitatieve methoden die voor deze studie zijn gebruikt, zijn: een literatuuroverzicht voor het begrijpen van de achtergronden; vragenlijsten om ontbrekende informatie te verkrijgen; een theoretisch kader om de analyse te kunnen interpreteren; een inhoudsanalyse om

zicht te krijgen op de processen van de kranten en een vergelijkingsstudie om de onderzochte berichtgeving te kunnen beoordelen op journalistieke richtlijnen en waarden.

3.3 LITERATUURONDERZOEK

De inleiding, achtergrond en het theoretische kader van deze studie zijn door middel van een literatuuronderzoek onderzocht, omdat de onderzoeksvragen in deze eerste hoofdstukken konden worden beantwoord met bestaande gegevens. De onderzoeksvraag voor de inleiding en achtergrond gaat over de Zuid-Afrikaanse vrouw en haar rol in de pre-democratische- en huidige samenleving, politieke en media. De vraag voor het theoretische kader richt zich op de begrippen agenda-setting en framing.

Tijdens dit literatuuronderzoek wordt informatie opgezocht en verzamelt die kan helpen bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Bij dit specifieke onderzoek wordt gebruik gemaakt van wetenschappelijke literatuur, internet, bestaande onderzoeken of databases met gegevens en wordt een studie gemaakt op basis van de gevonden inhoud over het onderwerp (Roel Grit & Mark Julsing, 2012: p. 69). Deze methode kan kwantitatief zijn, maar is meestal kwalitatief, net als deze studie.

Onder andere het boek 'From Resistance to Governance' van Britton (2005) heeft een grote bijdrage geleverd aan de achtergrondstudie. Ballington (1999), Meintjes (2001) en South African History Online (2017) waren vooral nuttig voor de informatie over de rollen van vrouwen in de pre-democratische samenleving. Hassim (1999) en Apleni (2012) waren vooral relevante bronnen voor de inhoud over vrouwen na de eerste democratische verkiezingen in 1994. SA Government Newsroom (2016) kon veel vertellen over de huidige status van de politieke participatie van vrouwen en South African History Online (2011), News24 (2012) en Verwoerd (2016) leverden daarbij specifieke achtergrondinformatie over Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete. Voor de inhoud over de moderne rol van media en de berichtgeving over vrouwen is voornamelijk de informatie van Media Tenor SA rapport (2013), Muthambi (2015) en Apleni (2012) gebruikt.

In het theoretische kader hoofdstuk kon het begrip agenda-setting goed worden uitgelegd aan de hand van informatie van onder andere Freeland (2011), McCombs (2002), Kalvas, Váně, Štípková en Kreidl (2011) en Swanepoel (2005). Voor de algemene informatie over nieuwsaarden is vooral Braun (2009) gebruikt als bron en het begrip framing is voornamelijk uitgelegd aan de hand van informatie van Scheufele (1999), Weaver (2007), De Vreese (2005) en Brüggemann (2014).

Voor de vergelijkingsstudie in hoofdstuk vijf is de literatuur uit het boek '*The Elements of Journalism*' van Kovach en Rosenstiel (2014) gebruikt voor journalistieke richtlijnen. De relevante artikelen uit de Zuid-Afrikaanse Pers Code waren te vinden op de site van de Pers Raad van Zuid-Afrika (Press Council, 2016).

Een nadeel van een literatuuronderzoek zou de grote hoeveelheid of ontbrekende informatie kunnen zijn, waardoor het selecteren van de juiste informatie effect heeft op de validiteit van de studie. Voor dit onderzoek is er daarom gekeken naar welk onderzoek er al is gedaan naar de Zuid-Afrikaanse vrouwen, met name in de politiek en media.

Door alleen informatie te selecteren met een link met politiek en media, kon met de grote hoeveelheid informatie over de geschiedenis van Zuid-Afrika worden omgegaan. Er is veel onderzoek gedaan naar vrouwen en hun strijd tegen anti-apartheid en hun integratie in het parlement. Na de verkiezingen in 2009 is er echter nog niet veel onderzoek gedaan, waardoor deze studie naar twee presidentskandidates een bijdrage kan leveren aan de lange geschiedenis van Zuid-Afrikaanse vrouwen.

Andere nadelen bij een literatuuronderzoek zijn dat je veel te maken krijgt met 'oude informatie'; weinig structuur hebt en de gevonden informatie moeilijk kan wegen (Grit & Julsing, 2012, p. 70). Om deze studie toch actueel te houden, ondanks de hoeveelheid oude informatie, is er niet alleen gekeken naar wetenschappelijke artikelen, maar ook naar recentere artikelen online. Zo kon worden gekeken of oude informatie en beweringen nog steeds worden geciteerd en misschien van toepassing zijn op de huidige samenleving.

Dat een literatuuronderzoek voor weinig structuur en moeilijke wegingen van informatie kan zorgen, was bij deze studie geen groot probleem. Door de gerichte selectie op bronnen met een link met politiek en media in Zuid-Afrika moest de informatie alleen nog gewogen worden op de relevantie voor de deelvraag. Door elke bron één voor één te bestuderen; er relevante informatie uit te halen en het uiteindelijk onder de subhoofdstukken te plaatsen, ontstond er ook een goede structuur.

Voorafgaand aan het uitvoeren van de inhoudsanalyse is er gekeken naar hoeveel artikelen over Dlamini-Zuma en Mbete als mogelijke presidentskandidates konden worden onderzocht en of dat materiaal voldoende was. Deze voorstudie was ook nodig om te helpen bij het identificeren van frames en bij het opstellen van vragen om de resultaten van de analyse makkelijk te kunnen interpreteren.

3.4 KWALITATIEVE INHOUDSANALYSE

In dit onderzoek wordt de inhoud van de Zuid-Afrikaanse berichtgeving over Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete als mogelijke presidentskandidates geanalyseerd door middel van een kwalitatieve inhoudsanalyse. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in hoe er wordt geschreven over de kandidates en om hierbij frames op te stellen die door de media zijn gebruikt. Daarna wordt gekeken naar hoe deze frames die zijn geïdentificeerd corresponderen met de theoretische frames die zijn geïdentificeerd in het literatuuroverzicht met theorie over agenda-setting, nieuwswaarden en framing.

Voor deze studie is er gekozen voor een kwalitatieve inhoudsanalyse, omdat deze methode dieper ingaat op de materie (Grit & Julsing, 2012, p. 68). Deze methode kent een inductief en iteratief proces (Bryman, 2008, pp. 569 - 575) en de theorie wordt dus gevormd vanuit de verzamelde data (Koetsenruijter & Van Hout, 2014, p. 169).

Een nadeel van deze methode zou kunnen zijn dat de invloed van de ervaringen, deskundigheid en kennis van de onderzoeker over het onderwerp groot is in de analysefase van het onderzoek (Boeije, 2014). Dit kan invloed hebben op de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Daarom is de inleiding en achtergrond en het literatuuronderzoek van deze studie zo zorgvuldig en uitgebreid mogelijk uitgevoerd, zodat er minder gaten konden worden gemaakt op basis van te weinig kennis. Een voordeel is dat kwalitatief onderzoek een overzichtelijk proces is wegens het coderen van de data in drie fasen; het open, axiaal en selectief coderen (Bryman, 2008, pp. 569 - 575).

De eerste fase is een inductieve stap, wat betekent dat ideeën worden getrokken uit de data (Koetsenruijter & Van Hout, 2014, p. 183). Zo is in deze studie eerst gekeken naar hoe Dlamini-Zuma en Mbete werden neergezet als mogelijke presidentskandidates in de berichtgeving. Het axiaal coderen is deductief, waarbij ideeën worden gekoppeld aan de gevonden categorieën. Het doel van deze tweede fase is uitmaken wat belangrijke en minder belangrijke elementen in het onderzoek zijn en daarmee orde aanbrengen in een lijst.

In dit onderzoek zijn de geformuleerde frames uit de eerste fase gecategoriseerd onder bestaande frames uit de theorie. Hierdoor kon de relevantie van frames worden beoordeeld en orde worden aangebracht. Selectief coderen, de laatste fase, legt de nadruk op het leggen van verbanden tussen de categorieën. In de resultaten van deze studie komt bijvoorbeeld naar voren dat bepaalde frames/categorieën vaak samen worden genoemd, zoals het strategisch spelframe en conflictframe.

Het onderzoek focust zich op Dlamini-Zuma en Mbete, omdat deze vrouwelijke politici als mogelijke presidentskandidates worden genoemd met de meeste kansen, onder andere door de ANC-Women's League en president Jacob Zuma. In Zuid-Afrika vinden de verkiezingen pas plaats in 2019, maar door de steeds groter wordende kritiek op Zuma is het publieke debat over mogelijke opvolgers in het jaar 2016 al gestart (Nu.nl, 2016).

3.5 KEUZE KRANTEN

Vier Zuid-Afrikaanse kranten die dagelijks verschijnen zijn geselecteerd voor dit onderzoek. Sowetan; Beeld; The New Age en The Star. De reden voor deze selectie zijn de overeenkomsten in uitgave; de grote verschillen tussen de aard van de kranten en hun doelgroepen, waardoor een grote diversiteit aan politieke berichtgeving kan worden onderzocht en binnen een gespecificeerd kader kan worden vergeleken. De achtergrond en de aard van politieke berichtgeving van de vier kranten zouden worden

onderzocht via een literatuuronderzoek, maar omdat er nog geen enkele literatuur hierover beschikbaar is, is er gekozen voor het versturen van vragenlijsten naar enkele politieke- en media-analisten.

De onderzoeksperiode van november en december 2016 tot en met januari 2017 is echter niet een gewenste keuze geweest. De artikelen zijn geanalyseerd met behulp van de online krantenbank Sabinet via de bibliotheek van de Noord-West Universiteit in Potchefstroom, Zuid-Afrika, en de berichtgeving na januari 2017 was nog niet toegevoegd aan de data. Of dit uiteindelijk ten nadele is van het onderzoek is nog de vraag. Het publieke debat over de twee presidentskandidates kan in de periode na januari 2017 zijn opgevoerd, maar ook zijn uitgedoofd. In ieder geval is voor dit onderzoek gekozen voor de meest recente data aan berichtgeving, wat op dat moment beschikbaar was.

De verzamelde berichtgeving uit de gekozen periode is uiteindelijk gefilterd op artikelen waarin Dlamini-Zuma en Mbete als presidentskandidates worden genoemd. Alle andere artikelen zijn niet meegenomen in de resultaten. Uiteindelijk bleven er daardoor negentien artikelen over voor Dlamini-Zuma en twee voor Mbete.

De focus van dit onderzoek lag niet op het soort en de omvang van de artikelen. Er zaten dus mogelijk een aantal korte columns tussen, maar de meeste berichten waren lange achtergrondartikelen of analyses met één of twee paragrafen over een van de twee vrouwen. Er is dus gefocust op deze paragrafen, omdat het onderwerp van een groot aantal artikelen niet specifiek over een van de twee vrouwen ging.

Voor het opstellen en formuleren van de frames is gekeken naar hoe de vrouwelijke politici werden geïntroduceerd en gepresenteerd. Sommige frames konden worden geformuleerd op basis van hun functie en status en andere op basis van hun relatiegeschiedenis of type leider. Later zijn deze eigen-geformuleerde frames gecategoriseerd onder bestaande soorten frames uit de theorie. Hieruit waren drie frames relevant: het strategisch spelframe, het conflictframe en het actoren frame. Uiteindelijk konden deze resultaten worden vergeleken met journalistieke richtlijnen zoals de Zuid-Afrikaanse Pers Code.

3.6 VRAGENLIJSTEN

Het ontbreken van achtergrondinformatie over de vier geselecteerde kranten en hun aard van politieke berichtgeving, was de reden om vragenlijsten op te sturen naar politieke journalisten en analisten. De analisten zijn geselecteerd op basis van hun expertise en kennis over politiek, media en vrouwen.

Hier kwam een probleem bij kijken, namelijk het afvallen van verschillende analisten. De enige politieke journalist die reageerde, was een politieke editor van The New Age. Politieke editors van de

andere drie kranten reageerden simpelweg niet of vonden dat ze niet de juiste persoon waren om geschikte antwoorden te bieden voor deze studie. Hetzelfde gold voor politieke- en media-analisten, waarvan uiteindelijk twee analisten, Herman van der Elst en Harald Pakendorf, in staat waren om goede en voldoende antwoorden te leveren voor achtergrondinformatie over de vier Zuid-Afrikaanse kranten.

Het opsturen van vragenlijsten is verkozen boven het afnemen van interviews als methode, omdat de analisten hiermee exact dezelfde vragen beantwoorden en deze antwoorden zijn daarna beter vergelijkbaar en herhaalbaar, waardoor de validiteit en betrouwbaarheid van deze studie hoger zijn. De hoeveelheid ingeschatte tijd die hoort bij de methodes, heeft ook bijgedragen aan de keuze voor het opsturen van vragenlijsten.

De vragenlijsten zijn samengesteld met vragen over de achtergronden van Sowetan, Beeld, The New Age en The Star. Deze informatie over de politieke berichtgeving van de vier kranten en hun berichtgeving over vrouwen kon uiteindelijk een basis bieden voor de rest van het onderzoek.

3.7 BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT

Het is belangrijk om betrouwbaarheid en validiteit als richtlijnen aan te houden bij een onderzoek, omdat het onderzoek herhaalbaar moet zijn ('t Hart & Boeije, 2016). Een onderzoeker die dezelfde studie (opnieuw) zou doen, mag geen andere resultaten krijgen. De resultaten in dit onderzoek zouden dan niks waard zijn.

Een onderzoek is betrouwbaar en valide als de studie voldoet aan onder andere toetsbaarheid en explicitering ('t Hart & Boeije, 2016). Dit betekent dat uitspraken zo informatief mogelijk moeten worden gedaan en bij elke stap moet nauwkeurig worden aangegeven welke beslissingen zijn genomen. De beslissingen worden in dit hoofdstuk al uitgebreid uitgelicht en in deze studie zijn alle beweren en resultaten naast de literatuur gelegd, zodat uitspraken informatief zijn te noemen.

Er waren ook andere aspecten in deze studie die invloed hadden op de betrouwbaarheid en validiteit. Het selecteren van de juiste informatie tijdens het literatuuronderzoek bijvoorbeeld. Voor dit onderzoek is er daarom gekeken naar een specifiek thema, namelijk de Zuid-Afrikaanse vrouwen in de politiek en media en naar welk onderzoek er al is gedaan op dit gebied. De beslissingen worden hier nauwkeurig benoemd, waardoor er sprake is van validiteit.

Ook de invloed van de ervaringen van de onderzoeker tijdens de inhoudsanalyse spelen mee bij de mate van validiteit en betrouwbaarheid. De inleiding en achtergrond en het literatuuronderzoek van deze studie zijn daarom zo zorgvuldig en uitgebreid mogelijk uitgevoerd, zodat er geen sprake was van te weinig kennis.

Door het aanhouden van de richtlijnen van betrouwbaarheid en validiteit kan deze studie een aanvulling zijn voor de geschiedenis van de Zuid-Afrikaanse vrouwen en hun participatie in de politiek.

3.8 CONCLUSIE

De onderzoeksmethodes en beslissingen van deze studie zijn uitgelicht in dit hoofdstuk. Er is gekozen voor een kwalitatieve studie, omdat deze methode flexibel is en gaat over hoe- en waaromvragen. Deze studie maakte gebruik van een literatuuronderzoek in de eerste twee hoofdstukken. Verder is een vragenlijst toegevoegd voor ontbrekende achtergrondinformatie over de geselecteerde kranten. Het derde hoofdstuk is onderzocht aan de hand van een kwalitatieve inhoudsanalyse en voor hoofdstuk vier zijn journalistieke richtlijnen naast deze analyse gelegd.

Dit onderzoek is betrouwbaar en valide te noemen, omdat het voornamelijk voldoet aan toetsbaarheid en explicitering. Uitspraken zijn zo informatief mogelijk gedaan en bij elke stap zijn de beslissingen nauwkeurig aangegeven.

In het volgende hoofdstuk wordt de berichtgeving over de twee mogelijke presidentskandidates in de vier kranten geanalyseerd. Aan de hand van de inhoud worden frames geformuleerd, die van toepassing zijn op Dlamini-Zuma en Mbete als presidentkandidates. Daarna worden deze frames gecategoriseerd onder bestaande frames uit de theorie uit hoofdstuk twee.

HOOFDSTUK 4: KWALITATIEVE INHOUDSANALYSE

4.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt door middel van een kwalitatieve inhoudsanalyse beantwoord hoe de geselecteerde Zuid-Afrikaanse kranten Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete als presidentskandidaten framen en in hoeverre de vrouwen op de nieuwsagenda staan.

De kranten die zijn onderzocht zijn: Sowetan, Beeld, The New Age en The Star, die allemaal dagelijks verschijnen. Gekeken is naar de artikelen waarin de vrouwen Dlamini-Zuma en Mbete genoemd worden in de periode van november 2016 tot en met januari 2017.

Het eerste wat meteen opvalt aan de resultaten is de agenda-setting van de twee presidentskandidates. In drie maanden tijd zijn er, gekeken naar vier kranten, maar twee artikelen verschenen waarin Mbete als mogelijke presidentskandidaat wordt genoemd. Daarentegen telt Dlamini-Zuma maar liefst negentien artikelen. Daarnaast is het belangrijk om te noemen dat bijna geen enkel artikel specifiek gewijd is aan een van de twee politici. Ze zijn vaak kort geïntroduceerd in publicaties over andere onderwerpen. Dit is ook de reden waarom er voor de inhoudsanalyse gekeken is naar paragrafen in de tekst en niet naar titels of leads.

In vergelijking met de theorie in hoofdstuk 1 is het kort introduceren van vrouwen en het kleine aantal artikelen specifiek aan hen gericht niet uniek. Het rapport 'een vrouw in een mannenwereld' door Media Tenor SA (2013) bijvoorbeeld, bevestigt dat vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in de media. Ook Apleni (2012) en Muthambi (2015) zijn van mening dat vrouwen beter zichtbaar moeten zijn.

4.1.1. GEFORMULEERDE FRAMES VANUIT DE INHOUD

Als we concreter kijken naar de inhoud van de artikelen zijn er een aantal terugkerende frames die geformuleerd kunnen worden. Voor Dlamini-Zuma zijn dat: voorzitter van AU frame; ex-vrouw van Jacob Zuma frame; vrouwelijke leider frame; goede leider frame en het ANC-politica frame. Voor Mbete vielen er, ondanks de matige berichtgeving, drie frames op: spreker van Nationale Vergadering frame; ANC-voorzitter frame en het vrouwelijke leider frame.

4.2 NKOSAZANA DLAMINI-ZUMA

4.2.1 SOWETAN

In de periode van november, december 2016 en januari 2017 publiceerde Sowetan vijf artikelen waarin Nkosazana Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidate wordt genoemd (bijlage 2). Sowetan hanteerde in de berichtgeving drie verschillende frames: het voorzitter van AU frame; het vrouwelijke leider frame en het ex-vrouw van Jacob Zuma frame.

4.2.1.1 Strategisch spelframe en conflictframe

Het voorzitter van AU frame gebruikte de krant voor maar liefst vier van de vijf artikelen. Op 1 december publiceert de krant een van de weinige artikelen waarbij de volledige focus ligt op Dlamini-Zuma. “Nkosazana in strategic Fidel tribute”, luidt de titel. Echter wordt ze pas geïntroduceerd in het midden van het verhaal als “Afrikaanse Unie voorzitter Nkosazana Dlamini-Zuma, wie mogelijk Zuma kan opvolgen als president van het ANC”.

Op 15 december komt het voorzitter van AU frame nogmaals terug. In het artikel ‘2017 set to be another year of fire for Zuma’ staat: “het ANC is nu al verdeeld tussen het verkiezen van AU-voorzitster Nkosazana Dlamini-Zuma en vicepresident Cyril Ramaphosa. De dominante fractie in het ANC lijkt Dlamini-Zuma als favoriet te kiezen, die ook Zuma’s steun heeft”.

Het voorzitter van AU frame lijkt dus vaak door de krant gecombineerd te worden met citaten over winnen en verliezen, competitie, kandidaatsstanden en conflicten binnen het ANC. Daarmee maakt Sowetan gebruik van het strategisch spelframe en het conflictframe uit de framing theorie (zie hoofdstuk 2.3.3). Hieronder verstaan we hoe iets of iemand wordt neergezet in de media, als we de betekenis van framing uit hoofdstuk 2 herhalen. Ze helpen mensen om gebeurtenissen in de wereld te begrijpen. Er bestaan verschillende soorten frames als de kwestie-specifieke; algemene en overige frames. Het conflict frame, dat de conflicten tussen individuen, groepen, instellingen of landen benadrukt en het strategisch spelframe, dat vooral wordt gebruikt in nieuws dat zich richt op winnen en verliezen; de taal van oorlog, competitie en spellen omvat; artiesten, critici en publiek bevat; en gewicht geeft aan polls en kandidaatstanden, vallen beide onder algemene frames.

4.2.1.2 Actorenframe

Verder in het artikel “Nkosazana in strategic Fidel tribute” is te lezen dat het vrouwelijke leider frame ook is gebruikt: “Dlamini-Zuma sprak namens de ANC Women’s League en dit kan gezien worden als een strategie om haar profiel te verheffen voorafgaand aan de verkiezingsconferentie in 2017. Het

ANCWL heeft haar plan uitgesproken om de eerste vrouwelijke president van het ANC aan te dringen.” Het vrouwelijke leider frame wordt ook gebruikt in het artikel ‘Motsoeneng backs Nkosazana for 2019’ op 2 december, waarin Hlaudi Motsoeneng wordt geciteerd: “Ik wil dat Zuid-Afrika geschiedenis schrijft. Te lang zijn we geleid door mannen, nu wil ik dat een vrouw gaat leiden”.

Als we de theorie van hoofdstuk 2 erbij halen, kunnen we stellen dat de krant met het vrouwelijke leider frame gebruik maakt van het actorenframe uit de theorie (zie hoofdstuk 2). Het frame is namelijk gerelateerd aan sommige citaten van journalisten en actoren, zoals politieke partijen en verkiezingscampagne-agenten, in dit geval de ANCWL, en daarmee kennelijk de berichtgeving framen op basis van een strategisch spel.

Het valt op dat deze verwijzingen naar vrouwelijke stemmen en bronnen ervoor zorgen dat Dlamini-Zuma wordt gepresenteerd als atypische en onnatuurlijke politicus, die zich aanbied in een door mannen gedomineerd werkveld. De oorzaak van dit actorenframe kan ook de nieuwswaardigheid zijn geweest. Het is namelijk voor het eerst in de Zuid-Afrikaanse geschiedenis dat er een vrouwelijke presidentskandidaat is met serieuze kansen.

Dit is in tegenstelling met wat Van der Elst en Pakendorf (zie bijlage 1) in hoofdstuk 1 beweren. Zij beweren dat vrouwen nu meer mainstream zijn in de samenleving en dat er minder verwezen wordt naar hun geslacht. Wel komt de volgende stelling van hen overeen met de berichtgeving: “Het is een natuurlijke groei van de heersende partij's aandrang in de loop der jaren dat meer vrouwen in het publieke leven moeten zijn. Het is nu de geaccepteerde norm geworden.”

Op 25 november publiceert Sowetan een artikel ‘Why Cosatu wants president Cyril’ waarin Dlamini-Zuma, naast het voorzitter van AU frame, wordt geframed als ex-vrouw van Jacob Zuma. De krant schrijft: “Zuma en zijn bondgenoten dringen AU-voorzitster Nkosazana Dlamini-Zuma aan om presidentschap over te nemen. Ramaphosa heeft een zware race tegen Dlamini-Zuma, die geniet van de steun van haar ex-man en de zogenaamde premier league. Ze heeft ook de steun van de ANC Youth League en de ANCWL, die de partij heeft opgeroepen om een vrouwelijke kandidaat te plaatsen in de 2019 verkiezingen.”

Het ex-vrouw van Jacob Zuma frame lijkt dus ook door de krant gecombineerd te worden met citaten over winnen en verliezen, competitie, kandidaatsstanden en conflicten binnen het ANC. Het lijkt erop dat Sowetan in deze context vooral gebruik maakt van het strategisch spelframe en het conflictframe, omdat Jacob Zuma zijn steun voor Dlamini-Zuma kenbaar maakt.

Dit is belangrijk, omdat hierdoor een associatie met Zuma ontstaat, die geconfronteerd wordt met veel tegenstand en kritiek. Dit roept vragen op over Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidate.

Het ex-vrouw van Jacob Zuma frame kan daarnaast meer te maken hebben met president Zuma dan met Dlamini-Zuma. Dit omdat in termen van breder nieuws een suggestie kan zijn ontstaan

door onder andere de media dat als Dlamini-Zuma de presidentschap van Jacob Zuma overneemt, hij misschien uit de macht wordt verwijderd, maar nog steeds invloed zal hebben door zijn band met de vrouwelijke presidentskandidate.

Dus uit de theorie gebruikt Sowetan in haar berichtgeving het strategisch spelframe; het conflict frame en het actoren frame. Het voorzitter van AU frame en het ex-vrouw van Jacob Zuma frame, geformuleerd uit de berichtgeving, vallen voornamelijk onder het strategisch spelframe en het conflict frame. Deze twee werden vaak gecombineerd.

Het feit dat Dlamini-Zuma's functie en relatiegeschiedenis gelijk worden gecombineerd met competitie, kandidaatsstanden en conflicten, zegt iets over hoe de samenleving kijkt naar Dlamini-Zuma. Het feit dat ze ex-vrouw is van president Zuma is kennelijk erg belangrijk en het lijkt alsof ze wordt neergezet als vrouw die afhankelijk is van de steun van Jacob Zuma. Waardoor vrouwen in het algemeen worden neergezet als ondergeschikt aan de man. Net als dat vrouwen vroeger werden gezien als stille kracht van de anti-apartheidsstrijd (zie hoofdstuk 1).

President Zuma is echter zeer machtig en het frame kan ook betekenen dat hij zijn macht mag gebruiken om een kandidaat die hij steunt in de macht te krijgen.

Het vrouwelijke leider frame valt vooral onder het actoren frame, omdat vaak wordt benadrukt dat Dlamini-Zuma veel steun heeft van vrouwelijke partijen, zoals de ANCWL. Het gebruik van deze vrouwelijke bronnen en citaten zorgen ervoor dat vrouwelijke politici worden gezien als onnatuurlijke politici in een door mannen gedomineerd werkveld. Dit citaat bijvoorbeeld: "Te lang zijn we geleid door mannen, nu wil ik dat een vrouw gaat leiden".

4.2.2 BEELD

Beeld publiceerde in de onderzochte periode drie artikelen met een paragraaf over Nkosazana Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidate. Wat opvalt aan de berichtgeving van de krant is dat in al deze artikelen dezelfde combinatie van frames is gebruikt, terwijl bij Sowetan de frames erg verspreid waren. Namelijk, het voorzitter van AU frame en het ex-vrouw van Jacob Zuma frame.

Daarmee zijn deze frames tegelijkertijd een voorbeeld van de third-level agenda-setting theorie, of netwerk agenda-setting model, van McCombs en Shaw (Vu, McCombs, & Guo, 2012). "De media kunnen invloed hebben op hoe het publiek verschillende thema's met elkaar verbindt. Als de media altijd twee specifieke elementen in artikelen samen noemt, zal het publiek deze elementen ook als verbonden beschouwen."

Dit kan betekenen dat als mensen nadenken over Dlamini-Zuma als politicus, ze nooit zullen denken aan haar als onafhankelijke vrouw. Haar functie als voorzitter van de AU zal door de third-level agenda-setting worden verbonden aan haar ex-man, namelijk Jacob Zuma.

De politieke analisten (zie hoofdstuk 1) omschrijven Beeld als winst gedreven; anti-overheid; met een pro-liberaal beleid en een krant die de focus legt op de meest belangrijke internationale politieke gebeurtenissen. Dat de krant een anti-ANC perspectief heeft, valt niet op in de berichtgeving die is onderzocht. Pakendorf (Zie bijlage 1) noemt de krant ook betrouwbaar en dit kan kloppen. Beeld laat niet overduidelijk doorschijnen dat ze tegen de partij ANC zijn en de huidige gebeurtenissen binnen de partij proberen ze zo goed en objectief mogelijk te analyseren.

De keuze van frames door de krant kan te maken hebben met dat het medium volgens de analisten een anti-ANC perspectief heeft, ook al wordt dat niet duidelijk in de publicaties. Het kan zijn dat, door Dlamini-Zuma te koppelen aan de president, Beeld probeert duidelijk te maken dat ze geen geschikte kandidaat is, omdat Jacob Zuma nu veel kritiek ondervindt.

4.2.2.1 . Strategisch spelframe en conflictframe

Op 16 december schreef Beeld het volgende in het artikel 'Race om ANC-voorzitterschap – JZ kan partij weer leiden': "Een sterke kandidaat in het Zuma-kamp is dr. Nkosazana Dlamini-Zuma, de ex-vrouw van Zuma en voorzitter van de Afrikaanse Unie". Ook in het artikel 'vooruitzicht voor dit jaar niet rooskleurig, maar beter dan 2016' op 3 januari koos de krant ervoor om Dlamini-Zuma te introduceren met deze twee frames. "Montalto voorspelt dat Nkosazana Dlamini-Zuma, ex-vrouw van Zuma en voorzitter van de Afrikaanse Unie, als de nieuwe ANC-leider uit de strijd zal treden omdat zij banden heeft met de tenderpreneur-fractie die Zuma steunt".

Net als bij Sowetan vallen het voorzitter van AU frame en het ex-vrouw van Jacob Zuma frame bij deze krant onder het strategisch spelframe en het conflictframe. Alleen Beeld gebruikte deze frames voornamelijk voor de introductie van Dlamini-Zuma en minder om de focus te leggen op competitie en winnen en verliezen.

Dus het strategisch spelframe en het conflict frame lijken ook in deze krant terug te komen, alleen het actoren frame blijft bij deze krant buiten beeld. De competities, kandidaatsstanden en conflicten werden bij Beeld minder omschreven dan bij Sowetan, maar ze zijn in de berichten wel aanwezig. Bij deze krant was de verbondenheid tussen het voorzitter van AU frame en het ex-vrouw van Jacob Zuma frame sterker. Dit heeft weer een ander gevolg, namelijk dat de status van Dlamini-Zuma door het publiek niet los zal worden gezien van haar ex-man. Ook kan dit zorgen voor interpretaties van vrouwen in het algemeen. Het geeft een beeld dat vrouwen nog steeds niet onafhankelijk zijn, omdat ze een Dlamini-Zuma, een vrouw met hoge positie, op die manier presenteren.

4.2.3 THE NEW AGE

Net als Beeld telt The New Age drie artikelen in de periode van november 2016 tot en met januari 2017. Terwijl Beeld vooral de combinatie van het voorzitter van AU frame en het ex-Jacob Zuma frame aanhield, combineert The New Age vooral het voorzitter van AU frame met het goede leider frame. Over het algemeen bericht de krant erg positief over Dlamini-Zuma vergeleken met de andere onderzochte kranten. 'Succession on ANCYL's eThekweni congress agenda' publiceerde de krant op 11 november. Verder in het artikel zijn citaten te lezen van een woordvoerder van de ANCYL over Dlamini-Zuma. "Shange zei dat de voorzitter van de Afrikaanse Unie, Nkosazana Dlamini-Zuma, als kandidaat zijn voorkeur had om het ANC te leiden. Ze heeft al haar plaatsen binnen het kabinet uitmuntend uitgevoerd. Ze is in de juiste positie om te leiden, als de juiste tijd is aangebroken om haar te nomineren".

Op 20 december publiceerde The New Age nog een klein artikel met deze twee frames. 'More support for Nkosazana' luidde de titel. "Plaatsvervangend burgemeester Fawzia Peer sprak tijdens de media-briefing in Durban gisteren, gehouden door Dlamini-Zuma, de uitgaande voorzitter van de Afrikaanse Unie. Peer beschreef Dlamini-Zuma als een rolmodel en een voorbeeldige leider van internationaal kaliber. "Het politieke en economische welzijn van een land kan niet worden bereikt als vrouwen in de beslissingsprocessen massaal ondervertegenwoordigd zijn," zei Peer. "Als vrouwen zijn we niet verontschuldigend door te zeggen dat Dr Nkosazana Dlamini-Zuma in staat is om in elke positie te leiden."

4.2.3.1. Strategisch spelframe en actorenframe

Ook hier zijn er elementen te zien van het strategisch spelframe uit de theorie. Het voorzitter van AU frame en het goede leider frame verwijzen, naast het introduceren van Dlamini-Zuma, allebei naar kandidaatsstanden en competitie, maar dan op positievere manier dan Sowetan en Beeld.

Net als bij Sowetan wordt ook in deze krant gebruik gemaakt van een vrouwelijke stem en bron, zoals Fawzia Peer, en daarmee het actorenframe. Hierdoor wordt benadrukt dat Dlamini-Zuma een vrouwelijke politicus is, maar opnieuw op een positievere manier dan de andere kranten, waardoor Dlamini-Zuma minder wordt afgebeeld als een atypische politicus in een mannenwereld.

The New Age gebruikt dus door middel van het voorzitter van AU frame en het goede leider frame het strategisch spelframe uit de theorie. De berichten gaan dus ook over kandidaatsstanden en competitie, maar door het combineren van het voorzitter van AU frame met het goede leider frame, wordt Dlamini-Zuma niet negatief neergezet als een vrouw in een werkveld gedomineerd door mannen, maar als een goede politicus die het presidentschap kan overnemen.

De verbondenheid van de twee frames concludeert daarnaast dat in de berichtgeving van The New Age third-level agenda-setting voorkwam. Het gevolg is dat het publiek het voorzitter van AU en het goede leider frame met elkaar kan gaan verbinden. Alleen zorgt het hier, in tegenstelling tot Beeld, waarschijnlijk voor een positief effect, omdat het goede leider frame plaats heeft gemaakt voor het ex-vrouw van Jacob Zuma frame.

De analisten Van der Elst en Pakendorf (zie hoofdstuk 1) stellen dat The New Age pro-ANC is. Naidoo (Zie bijlage 1), politiek verslaggever van de krant, bevestigt deze stelling: “Met betrekking tot de verkiezingen vragen wij onze lezers om op ANC te stemmen. In tegenstelling tot veel van onze concurrenten zijn wij ervan overtuigd dat het ANC nog steeds de partij is die de sleutel tot een fundamentele transformatie in het land heeft.”

Dat de krant een pro-ANC perspectief aanhangt en van haar lezers vraagt om op de partij te stemmen, kan de reden zijn waarom het voorzitter van AU frame en het goede leider frame met elkaar worden gecombineerd en waarom Dlamini-Zuma alleen positief wordt afgebeeld. Ze is overigens een vrouwelijke politicus in het ANC-kamp.

De analisten benoemen ook dat The New Age niet winst gedreven is en veel goed doordachte publicaties maakt. Dat is niet direct af te lezen uit de onderzochte berichtgeving. Of de publicaties doordacht zijn, is te betwijfelen, want alleen de positieve kanten van Dlamini-Zuma en het ANC worden belicht. De bewering van de analisten dat media minder verwijzen naar geslacht en dat een norm dat meer vrouwen in het publieke leven moeten zijn, is geaccepteerd, is toepasselijker bij deze krant dan bij de anderen.

Terwijl de afwijkende framing en agenda-setting van The New Age voor een interessante bevinding zorgt, bevestigt de link met president Zuma door de andere kranten nogmaals dat de kandidaatsstelling van Dlamini-Zuma aangetast is.

Het is opnieuw goed om te noemen dat framing vaak intuïtief en onbewust gebeurt (zie hoofdstuk 2.3.1.). Het is voor mensen onmogelijk om de wereld te begrijpen zonder structuren te vinden die op dat moment voor jou beschikbaar en toegankelijk zijn voor het interpreteren van een specifiek onderwerp (Brüggemann, 2014).

4.2.4 THE STAR

In vergelijking met de andere drie kranten, publiceerde The Star overduidelijk meer artikelen over Dlamini-Zuma als presidentskandidate in de geselecteerde periode. De krant telt in totaal acht artikelen en de frames die voorkomen zijn erg variërend. In het artikel ‘Dlamini-Zuma gets blessing of ANC in KZN’ op 20 december komen maar liefst vier frames voor. Het voorzitter van AU frame; het ex-Jacob Zuma frame; het goede leider frame en vrouwelijke leider frame.

“... AU-commissievoorzitter Nkosazana Dlamini-Zuma's geschiktheid als de volgende leider van de regerende partij. Ze wordt in KZN gezien als de vervanging van haar voormalige echtgenoot, president Jacob Zuma. Dlamini-Zuma was in Durban om haar eerste en laatste AU-rapport te presenteren, wat werd gezien als een weerspiegeling van haar succes bij het aansturen van veranderingen op het continent.” ANCYL-woordvoerder Thulisa Ndelela zei dat het rapport bevestigde dat Dlamini-Zuma in staat is om het land vooruit te brengen na Zuma. Fawzia Peer zei dat Dlamini-Zuma een nieuw tijdperk van hoop naar het continent heeft gebracht, wiens succes de overwinning voor vrouwen was. “Ze is een voorbeeldig leider en rolmodel voor miljoenen vrouwen geweest, die verlangen een verschil te maken in de maatschappij.”

4.2.4.1. Actorenframe en strategisch spelframe

Opnieuw komt hier het actorenframe in beeld, dat gerelateerd is aan sommige actoren en citaten van journalisten, zoals politieke partijen en verkiezingscampagne-agenten die berichtgeving framen op basis van een strategisch spel. Onder andere Fawzia Peer krijgt weer het woord en haar citaten zorgen ervoor dat Dlamini-Zuma als ‘aparte’ politicus in een mannenwereld wordt neergezet, ondanks het feit dat Peer een verschil zou willen zien voor vrouwen in de maatschappij. Maar dit kan verklaard worden gezien het feit dat het een eerste prestatie op het gebied van presidentschap voor vrouwen zal zijn.

Het goede leider frame, vrouwelijke leider frame en voorzitter van AU frame lijken, net als bij de andere kranten, het best te passen bij het theoretische strategisch spelframe. Het feit dat Dlamini-Zuma door velen als favoriete kandidaat wordt gezien bijvoorbeeld en de hoeveelheid steun die ze nu al heeft.

Naast dit artikel, waarbij veel frames in één keer voorkwamen, tellen de meeste andere artikelen van The Star maar één frame. Zo zijn er drie artikelen met alleen het voorzitter van AU frame en twee met alleen het ex-Jacob Zuma frame. Ook hier is te bevestigen dat deze frames het beste vallen onder de categorieën het conflictframe, dat de conflicten tussen individuen, groepen, instellingen of landen benadrukt, en het strategisch spelframe, dat zich richt op winnen en verliezen; de taal van oorlog, competitie, en spellen omvat; artiesten, critici en publiek bevat; en gewicht geeft aan polls en kandidaatstanden.

Een voorbeeld hiervan is het artikel ‘ANC succession punters slated’ met daarin de volgende paragraaf: “Fracties binnen het ANC, zoals de zogenaamde Premier League, hebben volgens sommigen voorkeur voor commissievoorzitter van AU, dr. Nkosazana Dlamini-Zuma voor het opvolgen van de president. Er wordt gezegd dat Zuma voorkeur heeft voor Dlamini-Zuma boven zijn plaatsvervanger Cyril Ramaphosa als de volgende president.”

Concluderend is The Star erg variërend in het gebruik van de hoeveelheid frames per artikel. Eén artikel bevat er bijvoorbeeld vier en andere artikelen maar één. Uit de theorie worden vooral het strategisch spelframe en het conflict frame gebruikt. Haar beroep, relatiegeschiedenis en geslacht worden veel gecombineerd met competitie en conflicten in de berichtgeving en dit zorgt ervoor dat Dlamini-Zuma wordt afgeschilderd als een vrouw met hoge positie die, nog steeds, moet vechten voor haar plek in het parlement en de steun van haar ex-man nodig heeft.

Het gebruik van bronnen en citaten door The Star wijst uit op het gebruik van actoren frames. De vrouwelijke bronnen en citaten zorgen ervoor dat Dlamini-Zuma wordt neergezet als een vrouwelijke presidentskandidaat in een door mannen gedomineerde wereld.

Verder valt het op dat het ex-vrouw van Jacob Zuma frame regelmatig terugkomt en omdat president Zuma vaak in de berichtgeving wordt genoemd, zal het publiek dit frame waarschijnlijk meer associëren met Dlamini-Zuma dan de andere frames die The Star gebruikt. Dit fenomeen heet de agenda van attributen. Wat betekent dat sommige attributen of frames binnen een onderwerp meer nadruk krijgen dan anderen. Doordat het ex-vrouw van Jacob Zuma frame de meeste nadruk lijkt te krijgen, zal het publiek Dlamini-Zuma nooit los kunnen zien van haar ex-man, die haar daarnaast openlijk steunt. Op deze manier komt Dlamini-Zuma in beeld als een vrouw die niet onafhankelijk is en als een vrouwelijke politicus die haar macht heeft gekregen van Zuma en niet omdat ze ervoor heeft gevochten als vrouw. Dit kan uiteindelijk zorgen voor negatieve interpretaties van vrouwen in het algemeen.

The Star lijkt het ex-vrouw van Jacob Zuma frame dus het aantrekkelijkst te vinden. Dit kan de reden zijn waarom deze krant Dlamini-Zuma veel vaker op de agenda heeft staan dan de andere drie kranten. De theorie uit hoofdstuk 2.3 wijst namelijk uit dat sommige frames bepaalde mogelijkheden hebben om het proces van agenda-setting te versterken.

Analisten in hoofdstuk 1 omschrijven The Star als anti-ANC, maar minder sterk dan de krant Beeld. Wel staat de krant bekend om haar winst gedrevenheid, volgens de analisten. Dit is mogelijk de oorzaak voor het regelmatige gebruik van het ex-vrouw van Jacob Zuma frame. Hierboven is al omschreven dat het frame in aanmerking komt met de agenda van attributen theorie, waarbij sommige frames binnen een onderwerp meer aandacht krijgen en vaker zullen worden geassocieerd met het onderwerp of met de persoon in kwestie. Dit specifieke frame lijkt een bepaald niveau van populariteit te hebben, dat het waarschijnlijk een positieve invloed heeft op de verkoop. The Star heeft er dus hoogstwaarschijnlijk bewust of onbewust voor gekozen om het ex-vrouw van Jacob Zuma frame regelmatig te herhalen.

In het volgende deel worden de resultaten van Baleka Mbete geanalyseerd en deze theorie kan ook de oorzaak zijn van de grote verschillen in agenda-setting tussen Dlamini-Zuma en Mbete.

4.3 BALEKA MBETE

In vergelijking met Dlamini-Zuma is Baleka Mbete in de vier kranten slechts in twee artikelen genoemd als mogelijke presidentskandidate. Beide artikelen zijn gepubliceerd door Beeld en deze krant blijkt de enige die, naast Dlamini-Zuma, aandacht schonk aan Mbete als mogelijke presidentskandidate in de onderzochte drie maanden. Waarschijnlijk komt dit door de theorie in hoofdstuk 2: sommige frames hebben bepaalde mogelijkheden om het proces van agenda-setting te versterken. Mbete heeft kennelijk geen aantrekkelijk frame en Dlamini-Zuma wel met het ex-vrouw van Jacob Zuma frame, die nieuwswaardiger blijkt en daarmee een sterkere nieuwsagenda heeft, waardoor Mbete veel minder op de agenda kwam te staan. Dit kan effect hebben op het publiek in een manier waarop lezers zullen denken dat Mbete veel minder belangrijk is als mogelijke presidentskandidate.

Los van deze kleine hoeveelheid artikelen valt er nog wel iets te zeggen over de inhoud. Beide artikelen presenteren dezelfde set frames: het spreker van nationale vergadering frame; het ANC-voorzitter frame en het vrouwelijke leider frame. Het feit dat Beeld dezelfde frames combineert in de publicaties, kan invloed hebben op hoe het publiek verschillende thema's met elkaar verbindt. Hiermee is de berichtgeving van de krant over Mbete, net als Dlamini-Zuma, opnieuw een voorbeeld van third-level agenda-setting.

Mbete wordt herhaaldelijk bekritiseerd op haar slechte uitvoering van haar taak als Spreker van de Nationale Vergadering. Zo valt in het artikel 'DA wants more executive accountability' van The New Age te lezen: "Steenhuizen beschuldigde de spreker van het Parlement en nationale voorzitter van het ANC, Baleka Mbete, voor het niet goed functioneren van het Parlement. Baleka Mbete heeft het Parlement volledig in de steek gelaten door haar mislukking bij het vervullen van haar plichten als Spreker voor zowel de Grondwet als de bevolking in Zuid-Afrika" (Cruywagen, 2016).

Door haar kandidaatsstelling te koppelen aan haar baan als Spreker, kan het een poging zijn om vragen te stellen over haar vermogen om het land te leiden.

4.3.1. ACTORENFRAME EN STRATEGISCH SPELFRAME

Een van de artikelen publiceerde Beeld op 25 november met de titel: 'OPVOLGSTRYD: Cosatu gooi gewig agter Ramaphosa in Cyril-hoop vlam op'. "De ANCWL heeft gezegd dat ze ervoor zullen zorgen dat een vrouw de volgende president wordt. Dit betekent een omarming van twee van Ramaphosa's mogelijke concurrenten om de toppositie, dr. Nkosazana Dlamini-Zuma, voorzitter van de Afrika Unie en ex-vrouw van president Jacob Zuma, en Baleka Mbete, spreker van de nationale vergadering en ANC-voorzitter."

Het vrouwelijke leider frame valt opnieuw onder de categorie actoren frames te plaatsen. De ANCWL wordt over het algemeen vaak als bron gebruikt en met hun citaat wordt Mbete, net als Dlamini-Zuma, als atypische politicus neergezet. Het spreker van nationale vergadering frame en het ANC-voorzitter frame verwijzen meer naar haar huidige positie en competitie met andere presidentskandidaten. Hierdoor passen deze frames bij het strategisch spelframe.

4.3.2. CONFLICTFRAME

Het andere artikel "Mbete wil ook ANC-president word", gepubliceerd op 16 januari, is meer specifiek gericht op Mbete als mogelijke presidentskandidate. Het spreker van nationale vergadering frame en het ANC-voorzitter frame zijn vergelijkbaar met het eerste artikel van Beeld. Het vrouwelijke leider frame daarentegen gaat wat verder en valt in dit artikel ook onder de categorie conflictframes. In het verhaal is te lezen dat de voorkeur voor een vrouwelijke president, waaronder Mbete, onder sommige fracties voor conflicten zorgt. "Zuma heeft verder gezegd dat er sommige leiders zijn die het ANC willen verenigen en anderen die het willen verdelen. Zuma zei vorige week dat het ANC 'klaar' is voor een vrouwelijke president".

Concluderend staat Mbete als mogelijke presidentskandidate waarschijnlijk minder op de agenda van de vier kranten dan Dlamini-Zuma, omdat Mbete geen aantrekkelijk frame heeft die de agenda-setting kan versterken. Als een frame, persoon of onderwerp geen aantrekkelijkheid heeft, zullen de vier geselecteerde kranten het niet snel plaatsen.

Met de geformuleerde frames: het spreker van nationale vergadering frame; het ANC-voorzitter frame en het vrouwelijke leider frame gebruikt Beeld het actoren frame; het conflict frame en het strategisch spelframe. Het spreker van nationale vergadering frame en het ANC-voorzitter frame passen onder het strategisch spelframe. Ze verwijzen meer naar haar huidige positie en competitie met andere presidentskandidaten. Zo wordt Mbete positief gepresenteerd als een politicus die met haar huidige, hoge posities klaar is voor presidentschap.

Het vrouwelijke leider frame valt onder de categorieën: het actoren frame en het conflict frame uit de theorie (zie hoofdstuk 2). Hiermee wordt Mbete een stuk negatiever gepresenteerd. Door het gebruik van bronnen en citaten van onder andere de ANCWL kan Mbete worden gezien als een onnatuurlijke politicus in een mannenwereld.

De oorzaak van dit vrouwelijke leider frame kan de ongewoonheid als nieuwsaarde zijn, omdat er nog geen vrouwelijke president is geweest in Zuid-Afrika.

De associaties met conflicten binnen het ANC laten blijken dat nog niet iedereen een vrouwelijke presidentskandidaat steunt.

4.4 CONCLUSIE

De analyse concludeert dat de vier geselecteerde kranten vergelijkbaar zijn in het bepalen van de nieuwsagenda en in het gebruiken van frames. Alle kranten gaven in de onderzoeksperiode overduidelijk meer aandacht aan Dlamini-Zuma met negentien artikelen, dan aan Mbete. Alleen Beeld leek met twee artikelen aandacht te willen geven aan Mbete als mogelijke presidentskandidate. Dit komt waarschijnlijk door de aantrekkelijkheid van de frames.

De theorie uit hoofdstuk 2 wijst uit dat verschillende frames verschillende mogelijkheden hebben om het proces van agenda-setting te ondersteunen (Kreidl, Kalvas, Váně, & Štípková, 2012, p. 7). Of zoals McCombs het omschrijft (McCombs, 2003, p. 12): “bepaalde manieren om een onderwerp te beschrijven, zijn aantrekkelijker dan andere manieren bij het creëren van de opvallendheid van een onderwerp onder het publiek.” Met deze theorie kan worden geconcludeerd dat bepaalde frames voor Dlamini-Zuma, vooral het ex-vrouw van Jacob Zuma frame, aantrekkelijker zijn dan frames voor Mbete, waardoor Dlamini-Zuma als persoon meer nieuwsaandacht krijgt dan Mbete.

De theorie van de agenda van attributen is ook relevant voor deze analyse. Binnen een onderwerp zijn er altijd een aantal attributen of elementen die de nadruk krijgen, zoals het ex-vrouw van Jacob Zuma frame in de berichtgeving over Dlamini-Zuma, terwijl sommigen zelfs helemaal buiten beeld blijven (zie theoriehoofdstuk). De theorie beweert dat beelden van politieke kandidaten, die het publiek vasthoudt, het meest voor de hand liggende voorbeeld zijn van attribuut agenda-setting. De vier geselecteerde media framen Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidate vooral als voorzitter van AU; ex-vrouw van Jacob Zuma; vrouwelijke leider in een door mannen gedomineerd werkveld en als goede leider met veel competitie. Deze frames vallen onder een aantal theoretische frames: het strategisch spelframe; het conflict frame en het actoren frame.

Mbete werd in de twee artikelen die aan haar waren geweid, neergezet als spreker van de nationale vergadering; ANC-voorzitter en als vrouwelijke leider in een mannenwereld. Ook deze frames vallen onder de categorieën strategisch spelframes; conflict frames en actor frames.

Verder werd er in de berichtgeving vaak een combinatie van frames gemaakt die af en toe werden herhaald. Dit heet volgens de theorie van McCombs third-level agenda-setting of netwerk agenda-setting model. Dit betekent dat de media invloed kunnen hebben op hoe het publiek verschillende thema's met elkaar verbindt. Als twee bepaalde frames constant samen worden genoemd, zal het publiek deze twee ook als verbonden beschouwen. Zo zal Dlamini-Zuma als voorzitter van de Afrikaanse Unie, volgens de resultaten, amper los worden gezien van haar ex-man Jacob Zuma.

De presidentskandidates worden vooral neergezet als afhankelijke vrouwen in een door mannen gedomineerde wereld. Dit kan ook zorgen voor interpretaties van vrouwen in het algemeen. Ze kunnen door de framing van Dlamini-Zuma en Mbete worden gezien als vrouwen die nog steeds

ondergeschikt zijn aan de man, net als dat ze ‘de stille kracht’ van de anti-apartheidsstrijd werden genoemd (zie hoofdstuk 1). Ook zijn er onder de vier kranten weinig artikelen geweid aan alleen de vrouwen. De presidentskandidates worden vaak kort genoemd in één of twee paragrafen en hierdoor lijkt nog meer naar voren te komen dat vrouwen niet als vertegenwoordigers in de politiek worden gezien, maar als deelnemers onder mannelijke vertegenwoordigers.

De bronnen over vrouwen en media in hoofdstuk 1 zijn het deels eens met deze resultaten. The Beijing Platform of Action on Women and the Media in Southern Africa stelt bijvoorbeeld dat, zoals veel regio's in de wereld, de media in Zuid-Afrika geen evenwichtig beeld geven van de activiteiten van vrouwen en hun bijdrage aan de nationale ontwikkeling (Ballington, 1999). Hiermee is het platform het eens met het feit dat er weinig artikelen specifiek gericht zijn op vrouwen en dat de media hierdoor een onrealistisch beeld geeft van de werkelijkheid. Ook Ballington (1999) is het hiermee eens: “In 1994 werd er niet veel poging gedaan om te kijken naar belangrijke kwesties, naast de problemen van vrouwen op het platteland, zoals de algemene vertegenwoordiging van vrouwelijke kandidaten en hun duidelijke ondervertegenwoordiging op de kandidatenlijsten van partijen.”

Het rapport ‘een vrouw in een mannenwereld’ van het Media Tenor SA bevestigt dit. Hierin wordt ook verwezen naar het feit dat de vraagstukken met betrekking tot vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in media.

Daarentegen stellen de bronnen niet dat vrouwen nog steeds ondergeschikt aan de man overkomen in de media. Wel is Apleni (2012) het bijvoorbeeld eens dat vrouwen beter zichtbaar moeten zijn. Hij vindt het onder andere belangrijk dat de verhalen over vrouwen en hun cruciale rol in de bevrijding van Zuid-Afrika vertelt moeten worden. Zoals hun opoffering, pijn en ellende tijdens het proces naar een democratisch land. Dit kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat vrouwen in de media niet overkomen als afhankelijk van hun man.

In het volgende hoofdstuk wordt geëvalueerd of deze resultaten van de inhoudsanalyse overeenkomen met de journalistieke richtlijnen zoals de Zuid-Afrikaanse Pers Code.

HOOFDSTUK 5: VERGELIJKINGSSTUDIE

5.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt onderzocht in welke mate de framing en agenda-setting in de berichtgeving over Dlamini-Zuma en Mbete als mogelijke vrouwelijke presidentskandidaten overeenkomt met theoretische richtlijnen zoals de Zuid-Afrikaanse Pers Code. Om dit te onderzoeken worden de resultaten van de inhoudsanalyse geëvalueerd aan de hand van deze richtlijnen.

De Zuid-Afrikaanse Pers Code is gekozen omdat deze studie zich specifiek richt op Zuid-Afrika (Press Council, 2016). Met *The Elements of Journalism* van Tom Rosenstiel en Bill Kovach (Rosenstiel & Kovach, 2014) kan worden onderzocht of de media in Zuid-Afrika de globale journalistieke richtlijnen en idealen hebben nageleefd in de berichtgeving over de mogelijke presidentskandidates.

5.2 DE JOURNALISTIEKE RICHTLIJNEN

5.2.1 ZUID-AFRIKAANSE PERS CODE

De Zuid-Afrikaanse Pers Code voor print- en online media wordt aangenomen door de Persraad van Zuid-Afrika en het Interactieve Reclamebureau van Zuid-Afrika (Press Council, 2016). Sectie vijf, negen en veertien uit deze code lijken het meest relevant te zijn voor het evalueren van de analyse uit hoofdstuk 3, omdat ze allemaal artikelen bevatten over gender kwesties.

Sectie vijf gaat over *Discriminatie en aanzetten tot haat*. In het eerste artikel staat: “Behalve wanneer het strikt relevant is voor de publicerende kwestie en het in het openbaar belang is om dit te doen, moet de media discriminerende of denigrerende verwijzingen naar ras, gender, seks, etniciteit, burgerlijke staat, kleur, seksuele oriëntatie ... vermijden... noch zal het betrekking hebben op de status van mensen in een schadelijke of pejoratieve context”.

Geweld en grafische content is waar sectie negen uit de Pers Code overgaat (Press Council, 2016). Het allereerste artikel stelt vast: “Voorzichtigheid en verantwoordelijkheid wordt door de media uitgeoefend met betrekking tot de presentatie van wreedheid, geweldloos geweld en lijden: materiaal die binnen de context wordt beoordeeld, mag geen geweld, onrechtmatig gedrag of discriminatie op grond van ras, nationale of etnische afkomst, kleur, religie, gender, seksuele geaardheid, leeftijd of mentale of lichamelijke beperking promoten of aantrekkelijk maken.”

Sectie veertien *Verboden Inhoud*, de laatste relevante sectie voor deze studie, bevat ook één bruikbaar artikel voor het evalueren van de onderzoeksresultaten: “Voorspraak van haat die is gebaseerd op ras, etniciteit, geslacht of religie, en dat het veroorzaken van schade aanmoedigt, vormt verboden inhoud voor de toepassing van deze code.”

5.2.2 BOUWSTENEN VAN DE JOURNALISTIEK

Aan de hand van het boek *The Elements Of Journalism* (Rosenstiel & Kovach, 2014) kunnen de journalistieke idealen, die vrijwel globaal worden nageleefd door journalisten, worden vergeleken met de analyse. Kovach en Rosenstiel beschrijven in hun boek tien bouwstenen die elke journalist volgens hen zou moeten naleven.

De meest relevante journalistieke richtlijnen of idealen zijn: de eerste verplichting van de journalistiek is de waarheid; ideaal twee: de eerste loyaliteit ligt bij de burger; het vierde ideaal stelt dat journalisten onafhankelijkheid moeten behouden van degene over wie ze berichten; en media moet dienen als een onafhankelijke toezichthouder van de macht, stelt het vijfde element. De idealen die niet worden meegenomen in de vergelijking hebben geen betrekking op de berichtgeving over Dlamini-Zuma en Mbete of gingen over het voorwerk van journalisten dat niet in de onderzoeksresultaten is meegenomen.

5.3 DE VERGELIJKING MET DE BERICHTGEVING

De bovenstaande journalistieke richtlijnen worden vergeleken met de resultaten uit het empirische hoofdstuk (Hoofdstuk vier) over de berichtgeving van Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete als mogelijke presidentskandidaten. Deze resultaten hebben geconcludeerd dat de vier geselecteerde kranten, Sowetan, Beeld, The New Age en The Star, Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidate vooral hebben geframed als voorzitter van AU; ex-vrouw van Jacob Zuma; vrouwelijke leider in een door mannen gedomineerd werkveld en als goede leider met veel competitie. Ze werd in totaal in negentien artikelen gepresenteerd als presidentskandidate. Mbete kreeg daarentegen veel minder media-aandacht en werd als presidentskandidate gepresenteerd in twee artikelen van de krant Beeld. Zij werd vooral geframed als spreker van de nationale vergadering; ANC-voorzitter en als vrouwelijke leider in een mannenwereld.

Alle geformuleerde frames van de twee vrouwen vielen uiteindelijk onder de volgende frames uit de theorie: het strategisch spelframe; het conflict frame en het actoren of advocaturen frame. Het feit dat de presidentskandidates vooral worden neergezet als afhankelijke vrouwen in een door mannen gedomineerde wereld, kan zorgen voor interpretaties van vrouwen in het algemeen. Ze kunnen door de framing van Dlamini-Zuma en Mbete worden gezien als vrouwen die nog steeds ondergeschikt zijn aan de man. Ook zijn er onder de vier kranten weinig artikelen geweid aan alleen de vrouwen. De presidentskandidates worden vaak kort genoemd in één of twee paragrafen en hierdoor lijkt nog meer naar voren te komen dat vrouwen niet als vertegenwoordigers in de politiek worden gezien, maar als deelnemers onder mannelijke vertegenwoordigers.

5.3.1 ZUID-AFRIKAANSE PERS CODE

Als deze resultaten naast de Zuid-Afrikaanse Pers Code worden gehouden, valt op dat de berichtgeving van de vier geselecteerde kranten niet helemaal overeenkomt met de journalistieke richtlijnen. Ten eerste luidt het eerste artikel uit sectie vijf: “Behalve wanneer het strikt relevant is voor de publicerende kwestie en het in het openbaar belang is om dit te doen, moet de media discriminerende of denigrerende verwijzingen naar ras, gender,... vermijden”. Het feit dat vrouwen in de berichtgeving overkomen als nog steeds afhankelijk van en ondergeschikt aan hun mannen (zie hoofdstuk 4), met name door het ex-vrouw van Jacob Zuma frame voor Dlamini-Zuma, bevestigt dat de media denigrerende verwijzingen hebben gebruikt. Terwijl het benoemen van een relatiegeschiedenis in dit geval niet strikt relevant was voor de publicerende kwestie.

Het artikel uit sectie negen gaat over *Geweld en Grafische Content*. Het eerste artikel uit deze sectie stelt vast dat voorzichtigheid en verantwoordelijkheid door de media moet worden uitgeoefend met betrekking tot de presentatie van wreedheid, geweldloos geweld en lijden: materiaal die binnen de context wordt beoordeeld, mag geen geweld, onrechtmatig gedrag of discriminatie op grond van ras, nationale of etnische afkomst, kleur, religie, gender... promoten of aantrekkelijk maken.

In de berichtgeving over Dlamini-Zuma en Mbete kwam geen content voor met betrekking tot de presentatie van wreedheid, geweldloos geweld of lijden. Wel werd er af en toe gesproken over conflicten binnen het ANC. Dit is waarom het conflictframe uit de theorie naar voren kwam in de resultaten van de inhoudsanalyse. Vooral het vrouwelijke leider frame kon vaak onder dit theoretische frame worden geplaatst. De gender van de twee vrouwelijke politici werd veel gecombineerd met competitie en conflicten in de berichtgeving en dit zorgt ervoor dat de vrouwen worden afgeschilderd als politici met een hoge positie, maar die nog steeds moeten vechten voor hun plek in de politiek. De associaties met conflicten binnen het ANC laten blijken dat nog niet iedereen een vrouwelijke presidentskandidaat ziet zitten.

De afwijzing en acceptatie komen daardoor lichtelijk naar voren in de publicaties, maar geweld, onrechtmatig gedrag of discriminatie zijn niet gepromoot of aantrekkelijk gemaakt. Concluderend komt de berichtgeving dus overeen met dit artikel uit sectie negen.

Verboden Inhoud, sectie veertien, is de laatste relevante sectie voor dit onderzoek. “Voorspraak van haat die is gebaseerd op ras, etniciteit, geslacht of religie, en dat het veroorzaken van schade aanmoedigt, vormt verboden inhoud voor de toepassing van deze code”, stelt een van de artikelen vast. Uit de resultaten van het onderzoek is gebleken dat er denigrerende content naar vrouwen voorkomt, die als afhankelijk van en ondergeschikt aan mannen overkomen in de berichtgeving. Daarnaast worden Dlamini-Zuma en Mbete in een aantal publicaties neergezet als atypische politici in een door mannen gedomineerde wereld. Dit werd verder bevestigd door het feit

dat er bijna geen artikel specifiek gewijd is aan een van de twee vrouwen, maar dat ze gepresenteerd werden in één of twee paragrafen in een algemeen artikel. Hierdoor komen de vrouwen nog meer naar voren als deelnemers onder mannelijke vertegenwoordigers en niet als vertegenwoordigers in de politiek.

Ondanks deze negatieve representaties in de berichtgeving, komt voorspraak van haat niet voor in de onderzochte artikelen. Dit betekent dat ook deze sectie veertien uit de Zuid-Afrikaanse Pers Code, net als sectie negen, overeenkomt met de berichtgeving van de vier geselecteerde kranten.

5.3.2 ELEMENTEN VAN DE JOURNALISTIEK

Het valt op dat de bouwstenen van de journalistiek niet helemaal zijn aangehouden in de berichtgeving over de mogelijke presidentskandidates door de vier geselecteerde kranten, als de elementen van Kovach en Rosenstiel naast de resultaten worden gehouden.

Het eerste ideaal van de journalistiek gaat over de verplichting van de media om waarheid te vertellen en dit over te brengen op het publiek. De agenda-setting van Dlamini-Zuma en Mbete bewijst dat dit niet wordt nageleefd. De artikelen zijn bijna nooit gericht op de twee vrouwen, maar ze werden vaak in één of twee paragrafen in algemene artikelen gepresenteerd. Hierdoor werden Dlamini-Zuma en Mbete als mogelijke presidentskandidates in beeld gebracht als atypische politici in een door mannen gedomineerd werkveld. Het verschil in de hoeveelheid berichtgeving tussen Dlamini-Zuma en Mbete was ook ontzettend groot. Dlamini-Zuma kreeg als mogelijke presidentskandidate de aandacht in negentien artikelen en Mbete in slechts twee. Dit zorgt voor een onrealistisch beeld van de waarheid.

De eerste loyaliteit ligt bij de burger, is het tweede element van Kovach en Rosenstiel. Winst en belangen mogen bij de journalist niet in de weg staan en publiek staat op nummer één. De vier Zuid-Afrikaanse kranten komen duidelijk uit voor hun politieke voorkeuren, qua partij en qua politicus. Zo is The New Age, volgens de politieke analisten in hoofdstuk 1 (zie 1.1.7), pro-ANC en zijn de andere drie kranten anti-ANC. Hierdoor kunnen de belangen van de media in de weg hebben gestaan bij de loyaliteit naar de burger. Loyaliteit houdt namelijk in onafhankelijk en neutraal berichten naar de burger. The New Age lijkt dit niet helemaal te hebben nageleefd. Over het ANC en Dlamini-Zuma worden alleen positieve berichten geplaatst. Daarnaast stelt Naidoo, politiek verslaggever van de krant dat ze van hun lezers vragen om op het ANC te stemmen.

Dit ideaal komt aardig overeen met element vier: journalisten moeten onafhankelijkheid behouden van degene over wie ze berichten; en element vijf: media moet dienen als een onafhankelijke toezichthouder van de macht. Alle kranten, behalve The New Age, lijken onafhankelijk en neutraal te berichten. Alleen belangen lijkt volgens de onderzochte berichtgeving vaak in de weg

te hebben gestaan bij alle geselecteerde kranten. Door bijvoorbeeld de keuze van frames, zoals het regelmatig herhalen en combineren van het ex-vrouw van Jacob Zuma frame.

Sowetan, Beeld en The Star, die volgens de analisten een anti-ANC perspectief aanhouden, koppelen Dlamini-Zuma misschien regelmatig aan de president, omdat ze proberen duidelijk te maken dat ze geen geschikte kandidaat is, omdat Jacob Zuma nu veel kritiek ondervindt en hij zijn steun aan Dlamini-Zuma bekend maakt. Dit roept vragen op over Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidate. Deze drie kranten lijken dus, naast The New Age, in de berichtgeving over de vrouwelijke presidentskandidates niet onafhankelijk en neutraal te hebben bericht.

5.4 CONCLUSIE

De evaluatie in dit hoofdstuk laat zien dat de berichtgeving over Dlamini-Zuma en Mbete als mogelijke presidentskandidates van Sowetan, Beeld, The Star en The New Age niet altijd overeenkomt met journalistieke richtlijnen.

Drie secties uit de Zuid-Afrikaanse Pers Code bleken relevant om naast de onderzoeksresultaten te houden. Namelijk, secties vijf, negen en veertien. De eerstgenoemde sectie gaat over het vermijden van discriminerende of denigrerende verwijzingen naar onder andere ras. Dit is een van de richtlijnen waarbij de onderzochte berichtgeving niet overeenkomt, omdat de twee vrouwen in de berichtgeving vaak in beeld komen als ondergeschikt aan mannen. Vooral Dlamini-Zuma die bijna altijd wordt neergezet als ex-vrouw van Jacob Zuma, terwijl het noemen van haar relatiegeschiedenis niet relevant is voor de publicerende kwestie.

Het relevante artikel uit sectie negen van de Pers Code gaat over dat materiaal geen geweld, onrechtmatig gedrag of discriminatie mag promoten. Vaak is de gender van de twee vrouwelijke politici gecombineerd met competitie en conflicten binnen een verhaal. Deze associatie met conflicten in de berichtgeving laat zien dat nog niet iedereen enthousiast is over een vrouw als volgende president, maar geweld of discriminatie zijn niet aantrekkelijk gemaakt in de berichtgeving. De berichtgeving komt dus overeen met dit artikel.

Ook is opgevallen dat de onderzochte berichtgeving overeenkomt met sectie veertien uit de Zuid-Afrikaanse Pers Code, Verboden Inhoud. Naast een aantal negatieve representaties is voorspraak van haat niet voorgekomen in de publicaties.

Ook de elementen van de journalistiek van Bill Kovach en Tom Rosenstiel (2014, derde editie) zijn voor deze studie gebruikt als journalistieke richtlijnen om de onderzoeksresultaten mee te beoordelen. Bouwstenen één, twee, vier en vijf uit het boek waren relevant voor deze evaluatie. Het eerste element stelt dat de media verplicht zijn om de waarheid te vertellen en dit over te brengen op het publiek. De geselecteerde kranten publiceerden in de onderzoeksperiode bijna alleen artikelen

waarin de twee mogelijke presidentskandidates kort werden geïntroduceerd. Amper verschenen er artikelen speciaal aan hen geweid. Ze worden daardoor neergezet als atypische politici in een door mannen gedomineerde wereld. Ook viel een ontzettend groot verschil in agenda-setting op tussen de vrouwen. Deze manier van berichtgeving geeft een onrealistisch beeld en daarom is te concluderen dat de geselecteerde media dit journalistieke ideaal niet hebben nageleefd.

Het tweede element, de eerste loyaliteit ligt bij de burger, gaat over winst en belangen die niet in de weg mogen staan bij de journalist. Het valt op dat de berichtgeving van The New Age niet helemaal overeenkomt met dit ideaal. Volgens de politieke analisten (zie hoofdstuk 1) is The New Age pro-ANC en zijn de andere drie kranten meer anti-ANC. In de resultaten valt op dat The New Age niet neutraal en onafhankelijk heeft bericht over ANC-lid Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidate (Baleka Mbete kwam niet voor in de berichtgeving van de krant). Over haar en het ANC worden alleen positieve berichten geplaatst en politiek verslaggever Naidoo (zie hoofdstuk 1) bevestigt dat The New Age van haar lezers vraagt om op het ANC te stemmen.

Daarnaast komt de berichtgeving van de andere drie kranten ook niet overeen met dit tweede ideaal. De resultaten concluderen dat belangen in de weg hebben gestaan door de keuze van bepaalde frames. Zo kwam het ex-vrouw van Jacob Zuma frame regelmatig voor in de berichtgeving van Sowetan, Beeld en The Star. Deze kranten koppelen Dlamini-Zuma misschien regelmatig aan de president, omdat ze proberen duidelijk te maken dat ze geen geschikte kandidaat is, omdat Jacob Zuma nu veel kritiek ondervindt en hij zijn steun aan Dlamini-Zuma bekend maakt. Dit roept vragen op over Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidate.

Ook hebben hiermee geen enkele van de vier geselecteerde kranten ideaal vier en vijf nageleefd. Deze idealen stellen namelijk dat journalisten onafhankelijkheid moeten behouden van degene over wie ze berichten en dat de media moet dienen als een onafhankelijke toezichthouder van de macht.

HOOFDSTUK 6: CONCLUSIE

6.1 CONCLUSIE

In deze studie is gezocht naar een antwoord op de vraag: 'Hoe framen geselecteerde gedrukte Zuid-Afrikaanse media Baleka Mbete en Nkosazana Dlamini-Zuma als mogelijke presidentskandidaten en in hoeverre staan ze op de nieuwsagenda in november, december 2016 en januari 2017?'. Een kwalitatief onderzoek is hiervoor uitgevoerd naar de framing en agenda-setting bij deze berichtgeving van de kranten: Sowetan, Beeld, The New Age en The Star.

Voor de achtergrond en inleiding van deze studie is een literatuuronderzoek uitgevoerd en zijn vragenlijsten opgestuurd naar politieke analisten. Een kwalitatieve inhoudsanalyse is als methode gebruikt voor het resultatenhoofdstuk en met een vergelijkingsstudie konden de resultaten worden vergeleken met journalistieke richtlijnen.

Uit de resultaten is gebleken dat de kranten niet veel aandacht hebben voor Dlamini-Zuma en Mbete als mogelijke presidentskandidates in de onderzochte periode. Ze worden vaak kort genoemd in één of twee paragrafen in artikelen over verschillende onderwerpen. Daarnaast is opgevallen dat er een enorm groot verschil is tussen Nkosazana Dlamini-Zuma en Baleka Mbete in hoe vaak ze op de nieuwsagenda staan als mogelijke presidentskandidaat. Dlamini-Zuma is in negentien artikelen gepresenteerd als mogelijke presidentskandidate en krijgt hiermee overduidelijk meer aandacht van de geselecteerde media dan Mbete, die alleen aandacht krijgt van Beeld in twee artikelen.

De vier Zuid-Afrikaanse media framen mogelijke presidentskandidate Dlamini-Zuma als voorzitter van de Afrikaanse Unie; ex-vrouw van Jacob Zuma; vrouwelijke leider en als goede leider. Ze framen Mbete als spreker van de Nationale Vergadering; ANC-voorzitter en als vrouwelijke leider. Deze geformuleerde frames vallen onder het strategisch spelframe; conflictframe en actorenframe uit de theorie, omdat ze in de berichtgeving vaak worden gecombineerd met competitie, kandidaatsstanden en conflicten en gerelateerd zijn aan citaten van veel vrouwelijke bronnen.

Uit de resultaten is opgevallen dat Dlamini-Zuma vooral wordt neergezet als ex-vrouw van Jacob Zuma en dat dit frame zo aantrekkelijk is dat het proces van agenda-setting wordt ondersteund. Hierdoor krijgt Dlamini-Zuma meer nieuwsaandacht dan Mbete als mogelijke presidentskandidate.

Tot slot hebben de resultaten uitgewezen dat third-level agenda-setting voorkomt in de publicaties over de twee vrouwen. De vier kranten combineren in de berichtgeving over Dlamini-Zuma vaak het ex-vrouw van Jacob Zuma frame met het voorzitter van AU frame, waardoor de media invloed uitoefenen op hoe het publiek deze frames met elkaar verbindt. Als de media altijd twee specifieke elementen in artikelen samen noemt, zal het publiek deze elementen ook als verbonden beschouwen.

Uit dit kwalitatieve onderzoek is gebleken dat agenda-setting en framing voorkomen bij berichtgeving over de twee mogelijke presidentskandidates door Sowetan, Beeld, The New Age en The Star in de onderzochte periode. De vier geselecteerde media zetten Dlamini-Zuma en Mbete vooral neer onder het strategisch spelframe, conflictframe en actorenframe uit de theorie in vaak korte introducties als vrouwen in een door mannen gedomineerd werkveld. Door de agenda-setting en politieke belangen van de kranten voldoet hun berichtgeving over Dlamini-Zuma en Mbete niet altijd aan de journalistieke richtlijnen, uiteengezet in de Zuid-Afrikaanse Pers Code en *The Elements of Journalism* van Kovach en Rosenstiel.

Verder onderzoek zou de aard van politieke berichtgeving en daarbinnen de aandacht voor vrouwen van Zuid-Afrikaanse kranten beter en uitvoeriger moeten bestuderen. Verschillende vragen blijven op dit moment onbeantwoord. Ander vervolgonderzoek is nodig om de verbanden tussen frames en de verkoop van kranten te bepalen om een volledig beeld te krijgen van de redenen van media voor de keuze van frames.

BIBLIOGRAFIE

3S Media. (2008). *South Africa Business Guidebook*.

Adcock, C. (2010). The Politician, The Wife, The Citizen, and her Newspaper: Rethinking women, democracy, and media(ted) representation. In *Feminist Media Studies* (10 ed., Vol. 2, pp. 135-159). Taylor & Francis Group.

Apleni, L. (2012, November 1). *Women's role in the transformation of South Africa*. Retrieved from Polity: <http://www.polity.org.za/article/womens-role-in-the-transformation-of-south-africa-2012-11-01>

Atria. (2017). *Representatie van vrouwen in de media*. WOMEN Inc.

Ballington, J. (1999). *The participation of women in South Africa's first democratic election: Lessons from the past and recommendations for the future*. Electoral Institute of South Africa.

BBC News. (1997, November 29). *The Winnie Mandela Trial: Profile of Winnie Mandela*. Retrieved from http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1997/the_winnie_mandela_trial/33659.stm

Becker, L., & McCombs, M. (1979). *Using Mass Communication Theory*. Prentice-Hall.

Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Boom Lemma Uitgevers.

Braun, J. (2009). Rehashing the Gate: News Values, Non-News Spaces, and the Future of Gatekeeping. In *News Values* (pp. 1 - 37). Cornell University.

Britton, H. E. (2005). *Women in the South African Parliament: From Resistance to Governance*. University of Illinois Press.

Brüggemann, M. (2014). Between frame setting and frame sending. How journalists contribute to news frames. In *Communication Theory* (pp. 61 - 82).

Bryant, J., & Zillmann, D. (2002). *Media Effects: Advances in Theory and Research*. Lawrence Erlbaum Associates.

Bryman, A. (2008). *Social Research Methods*. Oxford University Press.

Bush, N. (2015, Juli 30). *The Role of Women in Social and Economic Development in South Africa*. Retrieved from Nikki Bush: Speaker and Author: <http://nikkibush.com/the-role-of-women-in-social-and-economic-development-in-south-africa/>

Cruywagen, D. (2016, December 6). DA wants more executive accountability. *The New Age*.

- De Vreese, C. H. (2005). News framing: Theory and typology. In *Information Design Journal + Document Design* (pp. 51 - 62). John Benjamins Publishing Company.
- Franklin, B. (2013). *The Future of Newspapers*. Routledge.
- Freeland, A. M. (2012). An Overview of Agenda Setting Theory in Mass Communications. In *Agenda Setting Theory*. University of North Texas.
- Gill, R. (2007). *Gender and the Media*. Cambridge: Polity Press.
- Grit, R., & Julsing, M. (2012). *Zo doe je een onderzoek*. Noordhoff Uitgevers.
- Hassim, S. (1999). The dual politics of representation: women and electoral politics in South Africa. In *Politikon: South African Journal of Political Studies* (pp. 201-212). Routledge Taylor & Francis Group.
- Iyengar, S. (1991). *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. University of Chicago Press.
- Jobson, E. (2012, Juli 16). *African Union chooses first female leader*. Retrieved from The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2012/jul/16/african-union-first-female-leader?newsfeed=true>
- Koetsenruijter, W., & Van Hout, T. (2014). *Methoden voor journalism studies*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Kreidl, M., Kalvas, F., Váně, J., & Štípková, M. (2012). Framing and Agenda-Setting: Two Parallel Processes in Interaction. In *Sociologický časopis* (pp. 3-37).
- Mass Communication Theory. (2015). *Framing Theory*. Retrieved from <https://masscommtheory.com/theory-overviews/framing-theory/>
- McCombs, M. (2003). *The Agenda-Setting Role of the Mass Media in the Shaping of Public Opinion*. University of Texas at Austin.
- Meintjes, S. (2001). War and Post-War Shifts in Gender Relations. In *The Aftermath: Women in Post-Conflict Transformation* (pp. 63-78). Zed Books.
- Muthambi, F. (2015, Augustus 12). *Still not enough women in SA media*. Retrieved from Department of Communications: Republic of South Africa: <http://www.doc.gov.za/still-not-enough-women-sa-media>

- Nevill, G. (2014, November 4). *For newspapers, and advertisers, size matters*. Retrieved from The Media Online: <http://themediainline.co.za/2014/11/for-newspapers-and-advertisers-size-matters/>
- News24. (2012, Juli 16). *Nkosazana Dlamini-Zuma: SA's iron lady*. Retrieved from News24: <http://www.news24.com/SouthAfrica/Politics/Nkosazana-Dlamini-Zuma-SAs-iron-lady-20120716>
- NOS. (2017, April 7). *Duizenden Zuid-Afrikanen eisen vertrek president Zuma*. Retrieved from Nos.nl: <http://nos.nl/artikel/2167050-duizenden-zuid-afrikanen-eisen-vertrek-president-zuma.html>
- Nu.nl. (2016, April 3). *Parlement Zuid-Afrika bespreekt mogelijke afzetting Zuma*. Retrieved from NU.nl: <http://www.nu.nl/buitenland/4240861/parlement-zuid-afrika-bespreekt-mogelijke-afzetting-zuma.html>
- One. (2015). *South Africa Women's Month Status Report on Women and Girls*.
- Percival, J. (2008, September 19). *Baleka Mbete profile*. Retrieved from The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2008/sep/19/southafrica1>
- Press Council. (2016). *Code of ethics and conduct for South African print and online media*. Retrieved from Press Council: <http://www.presscouncil.org.za/ContentPage?code=PRESSCODE>
- Rosenstiel, T., & Kovach, B. (2014). *The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know And the Public Should Expect*. Three Rivers Press.
- Scheufele, D. (1999). Framing as a theory of Media Effects. In *Journal of Communication* (pp. 103 - 122). International Communication Association.
- Snel, J. (2016). *Tien journalistieke idealen*. Boom Hoger Onderwijs.
- South African Audience Research Foundation. (2015). *Average Issue Readership of Newspapers and Magazines*.
- South African Government. (2016, Augustus). *Women's Month 2016*. Retrieved from South African Government: <http://www.gov.za/speeches/womens-month-2016-4-dec-2015-1510>
- South African History Online. (2017, Maart). *Nkosazana Clarice Dlamini-Zuma*. Retrieved from South African History Online: <http://www.sahistory.org.za/people/nkosazana-clarice-dlamini-zuma>
- Swanepoel, T. (2005). *Die dekking van MIV/vigs in die Sunday Times, Rapport en Sunday Sun: ,n etiese beoordeling*. Potchefstroom.

- 't Hart, H., & Boeije, H. (2016). *Onderzoeksmethoden*. Boom.
- Valkenburg, P. M., Semetko, H., & De Vreese, C. (1999). The Effects of News Frames on Readers. In *Communication Research* (pp. 550 - 569). Sage Publications, Inc.
- Van Baalen, S. (2013). *"Cry, the beloved country." News sources and media framing of the Marikana massacre in South Africa*. Department of Government, Uppsala University.
- Van der Westhuizen, C. (2013). *Identities at the intersection of race, gender, sexuality and class in a liberalising, democratising South Africa: the reconstitution of 'the Afrikaner Woman'*. University of Cape Town.
- Verwoerd, M. (2016, Oktober 26). *Who will be South Africa's next president?* Retrieved from News24: <http://www.news24.com/Columnists/MelanieVerwoerd/who-will-be-south-africas-next-president-20161026>
- Vreese, C. H. (2012). New avenues for framing research. In *American Behavioral Scientist* (pp. 365 – 375). SAGE Publications.
- Vu, H., McCombs, M., & Guo, L. (2012). An Expanded Perspective on Agenda-Setting Effects. Exploring the third level of agenda setting . In *Revista de Comunicación* (pp. 669 - 686).
- Wasserman, H. (2010). *Tabloid Journalism in South Africa*. Bloomington: Indiana University Press.
- Weaver, D. H. (2007). Thoughts on Agenda Setting, Framing, and Priming. In *Journal of Communication* (pp. 142 - 147). International Communication Association.